

**YHTEISTOIMINNALLISEN OPPIMISEN JA
OPETTAMISEN KEHITTÄMINEN
MIELENTERVEYSKUNTOUTUKSEN
AMMATILLISESSA
TÄYDENNYSKOULUTUKSESSA**

KEHITTÄMISHANKE

**Katri Sinkkonen
Toukokuu 2009**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Katri Sinkkonen	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 45	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus Salainen _____ saakka	
Työn nimi Yhteistoiminnallisen oppimisen ja opettamisen kehittäminen mielenterveyskuntoutuksen ammatillisessa täydennyskoulutuksessa.		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu		
Työn ohjaaja(t) Weissmann, Kirsti		
Toimeksiantaja(t) Savon ammatti- ja aikuisopisto. Sosiaali- ja terveysala, työelämänpalvelut Kuopio		
Tiivistelmä <p>Savon ammatti- ja aikuisopiston, sosiaali- ja terveysalan työelämän palvelujen kanssa suunniteltiin ja kehitettiin uusia pedagogisia ratkaisuja ammatillisena täydennyskoulutuksena toteutettuun mielenterveyskuntoutuskoulutukseen. Aikaisimpina vuosina koulutus on toteutettu luentopainotteisesti. Koulutus toteutettiin oppisopimuskoulutuksena ja koulutuksesta vastasi Savon oppisopimuskeskus. Teoreettisesta tiedosta vastasi Savon ammatti- ja aikuisopisto, Työelämänpalvelut. Kehittämisessä olivat mukana Jari Koskisuu, kouluttaja, tietokirjailija ja toimintaterapeutti sekä Risto Daavitsainen koulutuspäällikkö Savon ammatti- ja aikuisopistosta.</p> <p>Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kokeilla miten hyvin yhteistoiminnallinen oppiminen soveltuu ammatilliseen täydennyskoulutukseen.</p> <p>Raporttiosuudessa kuvataan yhteistoiminnallista opetusta mielenterveyskuntoutuskoulutuksessa ja arvioidaan sen toteutumista suhteessa yhteistoiminnallisen opetuksen periaatteisiin ja aikuiskoulutuksen yleisiin tavoitteisiin. Arviointi on itsearviointia.</p> <p>Yhteistoiminnallisessa opetuksessa painottuvat tiedon rakentaminen ja sosiaalinen vuorovaikutus. Koulutus oli tarkoitettu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, mielenterveystyötä kouluttaville opettajille ja vertaisneuvojille. Vertaisneuvojat ovat työntekijöitä, jotka hyödyntävät omaa sairastumisen ja kuntoutumisen kokemustaan kuntoutusneuvonta työssä. Tavoitteena oli kuntouttavan työotteen ymmärtäminen ja omaksuminen sekä kuntoutumisvalmiuden tunnistaminen ja tukeminen. Opiskelijat syvensivät ammatillista osaamistaan mielenterveystyössä ja koulutuksessa. Koulutuksen päätyttyä opiskelijat ymmärsivät kuntoutumisen prosessin ja kuntoutuksen välisen yhteyden.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Yhteistoiminnallinen oppiminen, kokemuksellinen oppiminen, kuntoutus		
Muut tiedot -		

Author(s) Katri Sinkkonen	Type of publication Development project report	
	Pages 45	Language Finnish
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen ☐ saakka	
Title Developing co-operative learning and teaching methods in continuation training for psychiatric rehabilitation professionals.		
Degree Programme Teachers Education College		
Tutor(s) Weissmann Kirsti		
Assigned by Savo Vocational College		
Abstract <p>New pedagogical solutions to continuing training for professional in psychiatric rehabilitation were planned and developed in co-operation with Savon ammatti- ja aikuisopisto social and healthcare development services.</p> <p>Earlier the same course had been carried out using traditional, lecture based methods. The training was funded by Savo Apprenticeship contract centre. The theoretical content was provided by Savo ammatti- ja aikuisopisto. OTR, author Jari Koskisuu and Head of continuing training services Risto Daavitsainen were part of development team.</p> <p>The purpose of the project was to test how well co-operative learning techniques are applicable in continuing training of health care professionals. The report describes the implementation of co-operative learning methods in mental health rehabilitation. The implementation is evaluated in relation to the principles of co-operative learning and the general goals of continuing education for adults.</p> <p>Co-operative learning methods are based on building of new knowledge in social interaction. The training was aimed to health care professionals in psychiatric rehabilitation, teachers of mental health work and peer counsellors. Peer counsellors utilize their own experience of mental health problems and recovery as members of multidisciplinary team.</p> <p>The goals of the education were to increase understanding and to adopt recovery orientated approach to mental health rehabilitation. The theoretical content emphasized the concept of rehabilitation readiness and different interventions to its development in clients. The students deepened their professional skills as mental health professionals and trainers and have more clear understanding about the connection between individual recovery and rehabilitation process. The cooperative training methods are very suitable for continuing education in mental health field.</p>		
Keywords co-operative learning, experiential learning, mental health rehabilitation		
Miscellaneous -		

Sisältö

Johdanto	2
1 TAUSTAA	3
1.1 Oppilaitoksen kuvaus	3
1.2 Mielenterveyskuntoutus ja kuntoutuminen	4
2 OPETUKSEN LÄHTÖKOHDAT	5
2.1 Konstruktivismi ja sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys	5
2.1.2 Konstruktivistinen arviointi	6
2.2 Kokemuksellinen ja yhteistoiminnallinen oppiminen	7
2.2.1 Yhteistoiminnallinen oppiminen	8
2.2.2 Yhteistoiminnallinen oppiminen ammatillisessa aikuiskoulutuksessa	9
3. KOULUTUKSEN TOTEUTUMINEN	10
3.1 Kuntouttava työote mielenterveystyössä – jaettu asiantuntijuus	10
Ammatillisen täydennyskoulutuksen suunnitteluprosessi	10
3.2 Koulutuksen toteutus	12
3.3 Yhteistoiminnallisen oppimisen toteutuminen	14
3.3.1 Koulutuksen toteutuminen suhteessa aikuiskoulutuksen yleisiin tavoitteisiin ja ammatilliseen kasvuun	15
3.3.2 Arviointi	17
3.3.3 Opettajan rooleista	17
4 POHDINTA	18
LÄHTEET	20
LIITTEET	22
Liite 1. Kuntouttava työote mielenterveystyössä – jaettu asiantuntijuus	22
Liite 2. Päiväkirja. Kuntouttava työote mielenterveystyössä – jaettu asiantuntijuus koulutuksesta	24
Liite 3. Koulutuksessa käytettyä ja opiskelijoille suositeltua kirjallisuutta oheismateriaaliksi. 41	

Johdanto

Mielenterveyskuntoutukseen liittyvää ammatillista täydennyskoulutusta tarjotaan Suomessa hyvin erilaisin tavoin. Kuopiossa on annettu mielenterveyskuntoutuskoulutusta vuodesta 2004 alkaen Savon ammatti- ja aikuisopistossa. Vuonna 2005 koulutus muuttui ammatilliseksi täydennyskoulutukseksi, joka toteutettiin oppisopimuskoulutuksena. Tietopuolisesta koulutuksesta on vastannut Savon ammatti- ja aikuisopisto, Työelämänpalvelut, sosiaali- ja terveysala. Opetus on painottunut luennointiin ja pieniin ryhmiin. Opiskelijoiden välinen keskustelu on jäänyt vähäiseksi ja jaettu tieto on ollut lähinnä kouluttajalta saatua tietoa.

Mielenterveysongelmat ovat rajusti lisääntyneet viime vuosien aikana. Huolestuttavinta on se, että eläkkeelle jäädään nuorena ja yhä nuorempana myös sairastutaan. Hoitomenetelmät ovat kehittyneet mutta kuntoutuksen osalta on vielä jotain tehtävää. Kuntoutus käsitteenäkin on laaja ja hajanainen. Selkeää yhtenäistä käsitystä siitä ei ole. Kuntoutustyötä tekevillä on kuitenkin paljon työelämässä saatua tietoa kuntoutumisesta ja kuntoutuksesta. Perinteiseen luennointiin perustuvan koulutuksen avulla tätä tietoa ei saada esille. Lisäksi kuntoutujilla itsellään on kokemuseräistä tietoa sairastamisesta ja kuntoutumisesta. Vuoropuhelu ammattilaisten ja kuntoutujien välillä rajoittuu lähinnä yksilön omaan hoitoon ja kuntoutukseen. Kuntoutusta opetetaan ammatillisissa oppilaitoksissa. Keskustelu työelämän edustajien ja oppilaitosten välillä on lisääntynyt, mutta mielenterveyskuntoutukseen on tullut paljon uusia haasteita, joita vanhoihin konsteihin ei enää ratkaista.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli saattaa yhteen asiantuntemusta kuntoutustyöstä, kouluttamisesta ja vertaisuudesta. Vertaisneuvojat ovat henkilöitä, jotka toimivat kuntoutustyössä Mielenterveyden keskusliitossa ja heillä on omakohtaista kokemusta sairastamisesta ja siitä kuntoutumisesta. Opetustapa oli mietityttänyt ja kehittämishankkeen tavoitteena oli kokeilla yhteistoiminnallista oppimista koulutuksessa. Yhteistoiminnallisessa oppimisessa on sen kaltaisia piirteitä, että aikuisopiskelijan omaa kokemusta voidaan hyödyntää ja se antaa tilaa hyvin erilaisille näkemyksille. Ryhmän heterogeenisuutta ei pidetä rasitteena vaan päinvastoin rikkautena.

Kehittämishanke toteutettiin Kuopiossa yhdessä Savon- ammatti- ja aikuisopiston työelämän palvelujen kanssa. Hanke käynnistyi marraskuussa 2007 ja päättyi lokakuussa 2008. Kouluttajana toimi kouluttaja, tietokirjailija Jari Koskisuu ja itse olin suorittamassa kyseisessä koulutuksessa opetusharjoittelua ja toimin hänen työparinaan koko koulutuksen ajan. Kehittämishankeraportissa on lyhyt kuvaus Savon koulutuskuntayhtymästä, johon kuuluvat Savon ammatti- ja aikuisopisto sekä Savon oppisopimuskeskus. Kuntoutumista ja kuntoutusta käsittelevä jakso kuvaa omalla tavallaan mielenterveyskuntoutusta ja koulutuksemme perustui paljolti näihin ajatuksiin. Yhteistoiminnallisen opetuksen taustateorioista käsitellään lähinnä sosiokonstruktivismia. Kokemuksellinen oppiminen ja yhteistoiminnallinen oppiminen ovat koulutuksemme peruspilareita. Koulutuksen suunnittelu ja toteutus on kuvattu raportissa tiivistettynä.

1 TAUSTAA

1.1 Oppilaitoksen kuvaus

Kehittämishanke toteutettiin ammatillisena täydennyskoulutuksena Savon ammatti- ja aikuisopiston ja Savon oppisopimuskeskuksen kanssa. Molemmat näistä koulutuksen toteuttajista kuuluvat Savon koulutuskuntayhtymään.

Savon koulutuskuntayhtymän hallinnosta vastaa yhtymän valtuusto ja hallitus sekä kuntayhtymän johtaja. Jäsenkuntia on 21 ja opiskelijoita koko kuntayhtymässä n 8000. Savon koulutuskuntayhtymä järjestää toisen asteen ammatillista peruskoulutusta, aikuisten lisä- ja täydennyskoulutusta sekä oppisopimuskoulutusta. Koulutuskuntayhtymän perustehtävä on kouluttaa monipuolisia osaajia, jotka menestyvät työssä, jatko-opinnoissa ja elämässä sekä toimia aktiivisesti alue- ja työelämän kehittäjänä. Visiona on, että Savon koulutuskuntayhtymä on aktiivinen toimija, kehittäjä ja hyvinvoinnin edistäjä. Päästäkseen tähän kuntayhtymä on laatinut strategian, jonka mukaan kuntayhtymä tuottaa Pohjois-Savoon hyvinvointia tarjoamalla valtakunnallisesti ja kansainvälisesti vetovoimaisia koulutus- ja kehittämispalveluja, jotka perustuvat laaja-alaiseen vuorovaikutukseen työelämän kanssa ja elinikäiseen oppimiseen.

Aikuiset voivat opiskella samoihin ammatillisiin perustutkintoihin kuin nuoretkin tai he voivat suorittaa ammattitutkintoja tai erikoisammattitutkintoja. Lisäksi voidaan järjestää ammatillista lisäkoulutusta ammattitaidon ylläpitämiseksi tai päivittämiseksi.

Jokaiselle opiskelijalle laaditaan opintojen alussa henkilökohtainen opiskeluohjelma, jossa huomioidaan aikaisemmat opinnot ja työkokemus.

Aikuisten tutkinnot suoritetaan näyttötutkintoina. Tutkinnon suorittaminen perustuu ammattitaidon osoittamiseen tutkintotilaisuuksissa, jotka järjestetään todellisissa työtehtävissä työpaikoilla.

Savon oppisopimuskeskus vastaa oppisopimuskoulutuksen järjestämisestä koko Pohjois-Savon alueella, lukuun ottamatta Ylä-Savoa. Oppisopimuskeskuksella on toimipaikat Varkaudessa ja Kuopiossa.

Oppisopimuskoulutuksena Savon ammatti- ja aikuisopistossa voi suorittaa ammatillisia perustutkintoja sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Lisäksi oppisopimuskoulutuksena voidaan järjestää lyhytkestoista muuta koulutusta, joka ei johda tutkintoon. Koulutus suunnitellaan ja toteutetaan yrityksen ja opiskelijan tavoitteita vastaavaksi. Tutkintotavoitteinen oppisopimuskoulutus toteutetaan näyttötutkintoon valmistavana koulutuksena tutkinnon opetussuunnitelman ja siitä laaditun näyttösuunnitelman mukaisesti.

(Savon ammatti- ja aikuisopisto 2008)

1.2 Mielensterveyskuntoutus ja kuntoutuminen

Jari Koskisuun mukaan mielensterveyskuntoutuksen käsite on laaja ja epäselvä. Kapealaisen näkemyksen mukaan kuntoutuksella ratkaistaan sairauden aiheuttamia ongelmia, minimoidaan haittoja ja parannetaan toimintakykyä. Laajan näkemyksen mukaan kuntoutus on toimintaa, joka vaikuttaa yksilöön ja hänen ympäristöönsä. Kartoitettaessa sairauden tuomia ongelmia pyritään samalla löytämään mielensterveyteen positiivisesti vaikuttavia tekijöitä. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi henkinen vahvuus, kansalaisuus ja yhteiskunnan tukirakenteisiin liittyminen. Yhdistämällä nämä kaksi näkökulmaa kuntoutukseen tulee mukaan niin yksilöllinen kuin sosiaalinen elementti. (Koskisuus 2004)

Usein kuntoutus nähdään vuorovaikutusprosessina kuntoutujan ja kuntoutuspalveluiden välillä. Prosessi pitää sisällään erilaisia vaiheita arvioinnista tavoitteiden asettamiseen sekä toteutukseen. Kuntoutus kuvataan hyvin lineaarisena suorituksena. Ongelma on siinä, etteivät ihmiset kuntoudu näin suoraviivaisesti.

Niin sanotussa ”Bostonin mallissa” kuntoutusta ei nähdä lineaarisena prosessina vaikka siinäkin kuntoutusprosessissa on kolme vaihetta: diagnoosivaihe, suunnitteluvaihe ja toteutusvaihe. Diagnoosivaihe pitää sisällään kuntoutumisvalmiuden arviointia ja sen kehittämistä, kuntoutustavoitteen asettamista, toimintakyvyn arviointia sekä tuen tarpeen arviointia. Suunnitteluvaiheessa tehdään suunnitelmia erilaisten taitojen kehittämiseksi sekä tarvittavien tukien käyttämiseksi. Toteutusvaiheessa opetellaan erilaisia taitoja ja niiden käyttöä sekä kehitetään niitä. Siinä myös pyritään koordinoimaan erilaista tukea ja muokkaamaan sitä kuntoutujien tarpeiden mukaisesti. (Koskisuus 2004)

Kuntoutuminen on toivon heräämistä ja toiveikkuus on hyvin tärkeää kuntoutumisessa. Toiveikkuuden ylläpitäminen on kuntoutumista tukevan vuorovaikutuksen tärkeimpiä asioita. Kuntoutuminen voidaan nähdä prosessina elämän kieltämisestä itsensä hyväksymiseen, vetäytymisestä ja ulkopuolisuudesta osallistumiseen ja yhteyteen tulemisena, aktiivisina selviytymiskeinojen opetteluna sekä myönteisenä minäkuvan luomisena. (Koskisuus 2004)

Kuntoutumisen prosessimallissa kuntoutuminen nähdään prosessin omaisena tapahtumana, jossa on useita vaiheita. Kuntoutumisen alkuvaiheessa pyritään irti jämähtäneisyydestä. Tavoitteena on oman tilanteen hyväksyminen, halu muutokseen, toivo ja inspiiraatio. Toisessa vaiheessa on oman tahdon löytämistä, oppimista ja käsitysten muuttamista sekä toimintakyvyn palauttamista. Kolmannessa vaiheessa elämän laatu paranee ja kuntoutuminen onkin pyrkimystä voida hyvin ja saavuttaa jotain uutta. (Koskisuus 2004)

Kuntoutumisvalmius kuvaa sitä tilannetta, jolloin kuntoutuja on valmis sitoutumaan kuntoutukseen. Kuntoutujalla on tällöin kyky asettaa omaa elämäänsä koskevia kuntoutustavoitteita. Kuntoutumisvalmius voi olla hetki, jolloin kuntoutuja on valmis ottamaan vastuuta omista tavoitteista ja kuntoutumisen suunnasta. Kuntoutumisvalmius syntyy ja kehittyy vuorovaikutuksessa ja on aina suhteessa siihen mitä ja millaista muutosta tavoitellaan. Se on siis suhde asiaan, tavoitteisiin ja muutostarpeeseen. (Koskisuus 2004)

Yksilölliseen kuntoutumisen prosessiin kuuluvat oman elämäntilanteen arviointi, tavoitteellisuus, toiminta oman elämän puolesta ja uusi minäkuva. Oman elämäntilanteen arviointiin kuuluu surutyö ja suhde menneeseen sekä nykytilanteen arviointi. Tavoitteellisuus pitää sisällään suuntautumista, opettelua ja tahtomista. Oman elämän puolesta toimimisessa otetaan askeleita, kartoitetaan ja löydetään voimavaroja sekä sitoudutaan toimintaan. Uusi minäkuva on vakiintumista ja aktiivisuutta. Kaikkeen edellä olevaan liittyy kuntoutumisvalmiuden kehittyminen ja vasta sen jälkeen voi toimia tavoitteellisesti. Kuntoutuksen tehtävä on tällöin kuntoutumisvalmiuden kehittäminen ja sen arviointi sekä tavoitteiden saavuttamisessa tukeminen. (Koskisuu 2004)

2 OPETUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Konstruktivismi ja sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys

Konstruktivistisen ja sosiokonstruktivismien taustalla on humanistien ihmiskäsitys. Humanistinen ihmiskäsitys näkee oppijan tavoitteellisena tiedon hankkijana, käsittelijänä ja arvioijana sekä oman tiedon rakentajana.

Konstruktivistisen tiedonkäsityksen mukaan havaitsijan ja havainnoitavan ilmiön välillä on selkeä yhteys. Oppija rakentaa tietoa ja tieto perustuu tulkintaan, kriittisyyteen ja soveltamiseen.

Konstruktivismi voidaan jakaa kahteen pääsuuntaukseen; yksilökonstruktivismiin ja sosiokonstruktivismiin. Yksilökonstruktivismissa huomio kiinnittyy yksilön tiedon muodostamiseen eli kognitiivisiin tietoihin sekä muihin toimintoihin. Oppimista tarkastellaan yksilön tasolla ja siihen liittyy sosiokonstruktivistisia piirteitä. (Tynjälä 2002)

Sosiokonstruktivismi ottaa huomioon sosiaalisen tason tiedon rakentamisessa. Tieto rakentuu sosiaalisesti ja kognitiivisesti. Tietoon kuuluu sosiaalisia sopimuksia ja yhteisiä jaettuja merkityksiä. Olennaista on opiskelijoiden välinen vuorovaikutus. (Tynjälä 2002)

Kenneth J. Gergeniä pidetään merkittävänä sosiokonstruktivismien kehittäjänä. Hän korostaa kielen merkitystä tiedon ja todellisuuden luomisessa. Varsinaiset merkitykset syntyvät sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalista vuorovaikutusta pidetään yllä kielen avulla. Näkemämme ja kokemamme asiat ovat sidoksissa puhetaapamme ja tapaamme käyttää kieltä. Näemme ja koemme asioista tietyllä tavalla, koska kulttuurissamme puhutaan asiat tietyllä tavalla. Koska ihminen hahmottaa asiat kielen avulla hän on havainnoissaan ja näkemyksissään sidoksissa yhteisön tapaan nähdä asioita, maailmaa ja toimintaa. (Gergen 1994 a, 207)

Sosiokonstruktivismissa oppiminen nähdään sosiaalisena prosessina. Prosessissa hyödynnetään vuorovaikutusta ja asiantuntijaosaamista. Oppimisenäkemyksessä korostaa opiskelijan omaa aktiivisuutta oppijana ja tiedon luoja. Opettajan rooli on olla enemmänkin tiedonhankintaprosessin ohjaaja kuin tiedon jakaja ja auktoriteetti. Näin

opettajalta / kouluttajalta odotetaan ohjaustaitoja ryhmän ohjaamisessa ja oppimisprosessissa, tukea opiskelijoiden itseohjautuvuuteen sekä taitoa rakentaa osallistumisen mahdollisuuksia. (Kauppila 2007, 135- 145)

Sosiokonstruktivismissa motivaation herättämiseksi ja parantamiseksi käytetään opetuksen elementtejä, oppimistilanteita ja sisältöjä. Tavoitteena on sitouttaa opiskelijaa opiskeluun, saada hänet löytämään sisäinen motivaationsa. Sisäinen motivaatio on itseohjautuvien motivaation muoto. Tällöin kouluttajan on otettava huomioon opiskelijoiden elämäntilanne, erilaiset roolit, ryhmän kulttuuri jne. Merkittävä tekijä motivaation ylläpitämisessä on erilaisilla oppimisympäristöillä. Motivaatiota lisäävät myös erilaiset ryhmähenkeä motivoitumista kehittävät tapahtumat ja projektit. Lopputuloksen näkeminen, omien ratkaisujen etsiminen ja löytäminen vahvistavat motivaatioita enemmän kuin valmiit oikeat vastaukset. (Kauppila 2007)

2.1.2 Konstruktivistinen arviointi

Arviointia voi tarkastella ihmiskäsitysten näkökulmasta. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen taustalla on humanistinen ihmiskäsitys, joka korostaa ihmisarvoa kaiken lähtökohdaksi. Sen mukaan jokaisella on valmius kasvaa persoonaksi ja jokaisella on tahdonvapaus. Jokainen ihminen on siis arvokas, ainutkertainen ja korvaamaton. Ihminen on yhteisöllinen olento, jonka elämä saa merkityksensä vain suhteessa toisiin ihmisiin. (Atjonen 2007,69- 73)

Konstruktivistisessa ajattelussa korostetaan myös sitä, että jokainen meistä luo itselleen ymmärryksen maailmasta ja toimii sen mukaisesti. (House & Howe 1977, 57- 82) Siksi on tärkeä muistaa, että jokaisella on oma ymmärrys maailmasta ja hän käyttäytyy sen mukaisesti. Ihmiset kokevat todellisuudet yksilöllisesti ja sosiaalisesti. Näin ollen kova fakta tai ulkopuolinen arviointi ei ole sen perustellumpaa eikä varmempaa kuin henkilökohtainen kokemus ja siihen perustuva osallistava ja dialoginen arviointi.

Arviointia onkin syytä pohtia ja tänä päivänä esiintyy monia näkemyksiä, joissa korostetaan arvioinnin arvolähtökohtia sekä sosiaalista muutosta. Michael Patton korostaa humanistista otetta arviointiin. Osallistavassa arvioinnissa etsitään vahvuuksia. Tällöin arvioitavalle voi syntyä kannustavia kokemuksia ja arvioija toimii lähinnä yhteistyökumppanina ja oppimisen voimavarana. Arvioija auttaa silloin tunnistamaan ja tutkailemaan kokemuksia arvioitavasta asiasta. Osallistava arviointi taas vaatii aitoa dialogia eli vuoropuhelua ja kriittistä kohtaamista.(Patton 2002, 170-176)

Osallistavassa arvioinnissa ei riitä pelkkä opettajan antama ohjaus ja palaute. Päivi Atjosen mukaan itse- ja vertaisarviointi kehittää opiskelijan vastuuta ja itsenäisyyttä. Itsearviointiin arvio tehdään omasta suorituksesta, hankitaan tietoa ja asetetaan tavoitteita, toimitaan ja arvioidaan omia ratkaisuja. Itsearviointiin liittyy reflektiivisyys. (Atjonen 2007,80- 86)

Vertaisarviointiin arviointi perustuu yhteistoiminnallisuuteen. Se voikin olla yksi syvimpiä oppimiskokemuksia, sillä arvioimalla toista oppii hänen onnistumisistaan ja

virheistään Arvioinnissa joutuu myös peilaamaan toisten tekemisiä yhteisesti sovittuihin kriteereihin. (Race ym. 2005, 132)

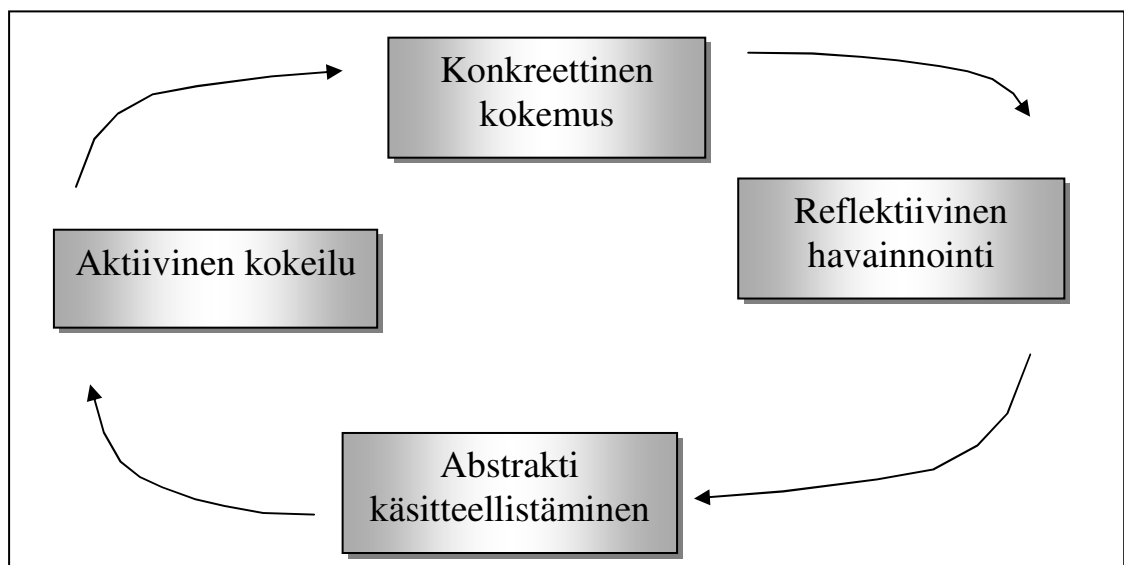
2.2 Kokemuksellinen ja yhteistoiminnallinen oppiminen

Humanistisen oppimiskäsityksen keskeinen oppimismalli on kokemuksellinen oppiminen. Siinä painotetaan kokemusten ja elämysten merkitystä sekä reflektointia. Kokemuksellinen oppiminen painottaa tekemistä ja kokemista oppimisen lähtökohdaksi sekä aiempien asioiden testaajana. (Hopkins 1998, 78)

Kolbin oppimismalli on tunnetuimpia kokemuksellisen oppimisen malleista. Kolb yhdisteli 1980 - luvulla Deweyn, Lewinin ja Piagetin oppimisprosessimalleista yhtenäisen konstruktion. Mallissa oppimista luonnehditaan prosessiksi. Teorian mukaan tieto ei ole järjesteltyä eikä pysyvää vaan kokemusten kautta uudelleen muokattua. Prosessin jatkuvuus perustuu kokemuksiin. Niistä saatua tietoa testataan uusien kokemusten kautta. Oppimistilanteet kohdataan siis tietoisina. (Kolb 1984, 26-29)

Oppimisen edetessä voi syntyä ristiriitatilanteita erilaisten toimintatapojen välillä. Nämä eriävyydet on ratkaistava ja luotava esimerkiksi uusia malleja. Oppimiseen liittyy aina myös yksilön ja ympäristön välinen vuorovaikutus. Tarkasteltaessa oppimista ympäristön ja yksilön vuorovaikutuksen näkökulmasta saa kokemus kahdenlaisia merkityksiä. Ensinnäkin kokemus voi olla subjektiivinen kuten esimerkiksi ilo, onni jne. Tai se voi olla objektiivinen, ympäristöllinen kokemus, tällaisesta voisi olla esimerkkinä vuosien työkokemus. (Kolb 1984, 34- 36)

Kokemuksellisessa oppimisessa oppimista pidetään myös tiedon luomisen prosessina. Tieto on rakentunut sosiaalisen tiedon ja henkilökohtaisen tiedon vuorovaikutuksessa. Sosiaalinen tieto on mm yhteisöjen yhteistä tietoa, joka on muodostunut aiemmista kokemuksista. Subjektiivinen tieto on taas jokaisen henkilökohtaista tietoa ja elämäntutkimusta. Oppiminen on kehämallinen prosessi, jossa osallistujien omia kokemuksia ja niiden reflektointia hyödynnetään. (Kolb 1984, 36- 38)

Kuvio 1. Kolbin oppimiskehä (Kolb 1984)

Ensimmäinen vaihe muodostuu toiminnasta ja siitä saaduista kokemuksista. Tämän jälkeen kokemuksia reflektoidaan ja tehdään havaintoja toiminnasta. Palataan pohtimaan sitä mitä kokemuksista opittiin, millaisia tunteita se herätti, mitä tapahtui jne. Tämän jälkeen on käsitteellistämisen vuoro, jossa omista kokemuksista käsin pyritään luomaan parempia toimintamalleja, joita sitten jälleen aktiivisesti kokeillaan. Kokeiluista saadaan uusia konkreettisia kokemuksia. Aikaisemmat kokemukset muokkaantuvat ja rakentavat uutta kokemusta ja johtavat merkitysten uudelleen tulkintaan. (Kolb, 1984)

2.2.1 Yhteistoiminnallinen oppiminen

Yhteistoiminnallinen oppiminen on kokemuksellinen oppimismenetelmä, joka parhaimmillaan kehittää ammatilliselle toiminnalle tarpeellisia kognitiivisia, akateemisia ja sosiaalisia taitoja. Yhteistoiminnallisessa oppimisessä painopiste on ryhmässä oppimisessa, ryhmäkeskusteluissa, reflektoinnissa sekä yhteisessä toinen toisiltaan oppimisessa.

Kanga ja Kanga pitävät tärkeänä tarkastella yhteistoiminnallista oppimista rakenteellisesta näkökulmasta. Heidän mukaansa rakenteita ovat yhteistoiminnallisen oppimisen peruseriaatteet, ryhmähengen luominen, oppimisryhmät, järjestyksenpito ja sosiaaliset taidot. Yhteistoiminnallisen oppimisen neljä peruseriaatetta ovat: samanaikainen vuorovaikutus, yhtäläinen osallistuminen, positiivinen keskinäinen riippuvuus ja yksilöllinen vastuu. Samanaikaisessa vuorovaikutuksessa on mukana useampi henkilö ja näin useampi henkilö toimii yhtä aikaa aktiivisesti ja toiminta on näin paljon tehokkaampaa kuin, että jokainen opiskelija kertoisi asioita vuorotellen. Ryhmässä tapahtuva keskustelu aktivoi useita ihmisiä samanaikaisesti. Samoin yhtäläisessä osallistumisessa useampi osallistuu toimintaan ja tämä vaatii tehtäviltä ja tehtävän annolta tarkkuutta, jotta mahdollisimman moni voi osallistua tehtävän tekemiseen. (Kanga, & Kanga 2002, 39- 40)

Keskeisin yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteista on positiivinen keskinäinen riippuvuus. Kun yhden menestyminen hyödyntää myös toisia, on kyse ryhmäläisten positiivisesta riippuvuudesta. Positiivinen riippuvuus lisää oppimista ja ryhmäläisten välistä läheisyyttä. Yksilöllisessä vastuussa on kyse siitä, että jokainen opiskelija on vastuussa omasta oppimisestaan ja omasta panoksestaan ryhmän hyväksi. (Kanga & Kanga, 2002, 41- 42)

Kun luokassa, opiskelijaryhmässä, ryhmän jäsenten välillä vallitsee positiivinen ryhmäidentiteetti, toisista välittäminen, kunnioitus ja luottamus, takaa se suotuisan ympäristön oppimiselle. Luokka / ryhmähengen herättäminen saa aikaan verkottumista ja ympäristön, jossa halutaan oppia. Ryhmähenki vaatii keskinäistä tutustumista, ryhmän identiteetin löytymistä, keskinäistä tukea, erilaisuuden ja erojen arvostamista sekä synergiaedun kehittymistä.(Kanga 1992)

Kangan mukaan oppimisryhmiä on neljää erilaista tyyppiä: heterogeeniset oppimisryhmät, satunnaiset ryhmät, kiinnostuksen mukaan kootut ryhmät ja homogeeniset kieliryhmät. Ihanteena yhteistoiminnallisessa oppimisessä on, että ryhmät olisivat mahdollisimman heterogeenisia. Silloin ryhmän jäsenet pystyvät hyödyntämään erilaisia näkemyksiä, tietoa ja kokemusta. Yhteistoiminnallisessa oppimisessä tarvitaan myös järjestyksen pitoa. Yhdessä sovitaan pelisäännöistä ja

toimintatavoista. Tärkeintä on kannustaa opiskelijoita vuorovaikutukseen mutta sillekin ryhmän on laadittava pelisääntöjä. (Kanga 1992)

Yhteistoiminnallisten ryhmien opiskelijoille sosiaaliset taidot karttuvat opiskelun myötä. Heistä kehittyy huolehtivia, auttavaisia ja ymmärtäväisiä toistensa suhteen. Sosiaalisia taitoja voi myös erikseen opettaa roolien, mallioppimisen ja vahvistamisen avulla, pohtimalla sekä suunnittelulla. Kun opiskelijat työskentelevät ryhmissä he oppivat kuuntelemaan, asettumaan toistensa asemaan, olemaan ryhmässä ja sen, että näitä taitoja he hankkivat eivätkä pelkästään kuule puhuttavan niistä. (Kanga & Kanga 2002, 47)

2.2.2 Yhteistoiminnallinen oppiminen ammatillisessa aikuiskoulutuksessa

Aikuisopiskelijat tulevat opiskelemaan hyvin erilaisilla taustoilla. Aikuisilla on useimmiten nuoria opiskelijoita laajempi kokemus ja kehittyneempi ajattelu- ja hahmottamiskyky. Kokemukset vaihtelevat samoin opiskeluun liittyvä motivaatio. Motivoituaikseen opiskeluun opiskelun pitää liittyä jotenkin työhön tai muuhun elämään. Opiskelulla tulee olla selkeä tavoite ja opiskelussa pitää saada toimia itsenäisesti ja käyttää kokemuspohjaa hyödyksi. Useimmilla aikuisopiskelijoilla on perhe ja työ sekä harrastuksia, joten elämään on sovittava muutakin kuin opiskelu. Aikuisten opiskelu on yleensä oma-aloitteista ja vapaaehtoista. Sitä leimaa pitkäjänteisyys ja itseohjautuvuus. Aikuisten opiskelu kaipaa silti ohjausta ja opiskelijoiden keskinäistä ajatusten ja kokemusten vaihtoa. (Matikainen ja Manninen 2000, 64)

Asko Leppilampi lähtee tarkastelemaan yhteistoiminnallista oppimista oppimisympäristöjen luomisen kautta. Aikuinen haluaa hyötyä koulutuksesta. Se pitää kokea tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Tähän vaikuttavat erilaiset oppimisympäristöt. Hyvä oppimisympäristö pitää sisällään fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön. Fyysinen ympäristö käsittää niin tilat kuin myös sen miten ja mitä tietoa opiskelijat saavat ennakkoon tulevasta opiskelustaan. Opiskelijoiden vastaanottaminen ja yhteisten pelisääntöjen sopiminen kuuluvat hyvään fyysiseen oppimisympäristöön. (Leppilampi 2002, 287)

Hyvän psyykkisen oppimisympäristön periaate on, että kouluttajan ja koulutettavien välillä on tasavertainen, avoin ja kannustava ilmapiiri. Koulutuksessa tuodaan esille se, ettei asioihin ole yhtä ainuttakaan oikeaa ratkaisua tai vastausta, vaan on olemassa hyvin erilaisia näkemyksiä ja vaihtoehtoja, joista yritetään yhdessä löytää paras mahdollinen ratkaisu. Kenenkään ei tarvitse tietää kaikkea vaan opiskelussa hyödynnetään ryhmän tietämystä ja kokemusta. Kouluttajan rooli on hyvien ja kannustavien kysymysten tekeminen ja samalla luoda yhdessä opiskelijoiden kanssa uusia malleja sekä kannustaa niiden käyttöön. (Leppilampi 2002, 288- 289)

Sosiaalinen oppimisympäristö vaatii kouluttajalta sellaisten rakenteiden luomista, jotka auttavat opiskelijoita sosiaalisten taitojen harjoittelussa. Sosiaalisia taitoja tarvitaan työelämässä ja harva voi sanoa olevansa niissä hyvä. Sosiaaliset taidot ovatkin yksi aikuiskoulutuksen yleistavoitteista. Muita yleistavoitteita ovat ammatilliset taidot, joihin kuuluvat yleissivistys, ammatillinen osaaminen ja elinikäinen oppiminen. Minä oppijana tavoitealue pitää sisällään itsetuntemusta,

oppimaan oppimista sekä opiskelun suunnittelua ja arviointia. Työssä arvot, normit ja asenteet ohjaavat toimintaamme. Ne ovat osa toimintakulttuuria. (Leppilampi 2002, 290)

Tarkasteltaessa aikuisopiskelijan opiskelua ja aikuiskoulutuksen yleisiä tavoitealueita suhteessa yhteistoiminnallisen ja kokemuksellisen oppimisen periaatteisiin, niissä on paljon yhtymäkohtia. Yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteita on käsitelty aiemmin ja niistä nostan sellaisia, jotka sopivat myös aikuiskoulutuksen tavoitteiksi. Niitä ovat vuorovaikutukseen perustuva viestintä, positiivinen keskinäinen riippuvuus, yksilöllinen vastuu, sosiaalisten taitojen harjoittelu, asioiden yhdessä selvittäminen ja pohdiskelu sekä toiminnan arviointi.

Yhteistoiminnallinen oppiminen on yksi kokemukselliseen oppimiseen perustuva oppimisen muoto. Kokemuksellisessa oppimisessa toimintaa ja sen kautta saatua kokemusta reflektoidaan eli jäsenetään ja havainnoidaan tapahtunutta. Tämän kaltainen toiminta kehittää aikuisopiskelijoissa taitoa oman työnsä arviointiin ja jäsentämiseen. Toisten opiskelijoiden kanssa käyty keskustelu auttaa jäsentämään omaa toimintaa ja oppimaan myös muiden kokemuksista. Käsitteellistäminen tai sanoittaminen vaatii asian pohtimista, jotta siitä voisi toisille kertoa.

Käsitteellistäminen siis avaa kokemusta ja antaa välineitä uusien mallien rakentamiseen. Aikuisopiskelijoilla on mahdollisuus kokeilla opiskelussa saatuja uusia asioita työssään ja pohtia jälleen niiden toimivuutta omassa tehtävässä.

3. KOULUTUKSEN TOTEUTUMINEN

3.1 Kuntouttava työote mielenterveystyössä – jaettu asiantuntijuus

Ammatillisen täydennyskoulutuksen suunnitteluprosessi

Mielenterveyskuntoutuskoulutusta on toteutettu Savon ammatti- ja aikuisopistossa täydennyskoulutuksena vuodesta 2004 saakka. Olen saanut olla mukana koulutuksen suunnittelussa ja joissakin koulutuksissa olen ollut mukana kouluttamassa. Ensimmäinen koulutus rahoitettiin valtionosuusrahoituksella ja vuodesta 2005 alkaen koulutus on tapahtunut oppisopimuskoulutuksena Savon oppisopimuskeskuksen kanssa.

Koulutuksiin on osallistunut pääasiassa kuntoutuksen parissa työskentelevät mielenterveystyön ammattilaiset ja koulutus on toteutettu lähinnä luennoilla ja pienillä ryhmätyötehtävillä. Keskustelu koulutusten aikana on ollut yleiskeskustelua ja vuoropuhelu opiskelijoiden välillä on jäänyt vähäiseksi.

Koulutuksen sisältökeskustelua on käyty aiemmin ja sisältöjä on muokattu vähitellen vuosien varrella. Se, miten koulutus toteutettaisiin, on jäänyt vähemmälle keskustelulle. Työelämän edustajilta on saatu hyvää palautetta aiemmista koulutuksista mutta sieltä on toivottu myös uutta koulutusta teoreettisen koulutuksen lisäksi. Olemme keskustelleet kouluttajana toimineen Jari Koskisuun kanssa siitä mitä koulutukselle pitäisi tehdä. Lisäksi olen tuonut koulutuspäällikkö Risto Daavitsaiselle

toiveita koulutuksen toteuttamistavasta. Kuntoutustyöntekijöiden asiantuntemusta tulisi hyödyntää enemmän koulutuksessa ja lisäksi olen toivonut, että koulutukseen saataisiin osallistumaan myös mielenterveystyötä opettavat opettajat. Minulla on ollut myös tarpeita oman henkilökuntani kouluttamiseksi kuntoutusajatteluun. Koulutuksen tarve on koskenut tietopalvelussa työskenteleviä vertaisneuvoja sekä uusia työntekijöitä.

Ensimmäinen tapaaminen koulutuspäällikkö Risto Daavitsaisen kanssa oli 4.1.2007. Keskustelimme kuntoutuskoulutuksen tavoitteista sekä toteuttamistavasta sekä aikataulusta. Esitin toiveeni siitä, että voisin tehdä opettajakoulutukseen liittyvän opetusharjoittelun koulutuksen yhteydessä. Lisäksi esitin, että voisinko olla kehittämässä koulutuksen toteuttamistapaa ja näin saisin myös kehittämishankkeen opettajakoulutukseen. Nämä asiat sopivat oppilaitokselle. Sovimme, että keskustelen kouluttaja Jari Koskisuun kanssa asiasta ja, että yhdessä laatisimme opetussuunnitelman ja pohtisimme koulutuksen toteuttamistapaa.

Kävimme sähköpostikirjeenvaihtoa kevään aikana. Jarin kanssa kävimme sisältökysymyksiä läpi ja hän laati lähijaksojen teemat ja tavoitteet. Minun tehtävänäni oli laatia koulutuksen tavoitteet, miettiä oppimismenetelmät ja arviointi. Tapasimme yhdessä Risto Daavitsaisen ja Jari Koskisuun kanssa 16.6.2007. Siinä vaiheessa opetussuunnitelma oli valmis, ja se laadittiin siihen muotoon mihin Savon ammatti- ja aikuisopistossa opetussuunnitelmat laaditaan. Suunnitelma käytiin yhdessä läpi ja Risto Daavitsainen jatkoi tämän jälkeen neuvotteluja Savon oppisopimuskeskuksen kanssa.

Koulutuksen nimeksi tuli ”Kuntouttava työote mielenterveystyössä – jaettu asiantuntijuus” ja se toteutettiin 15.11.2007 – 9.10.2008 välisenä aikana. Koulutus oli ammatillista täydennyskoulutusta oppisopimuskoulutuksena. Rahoittajana toimi Savon oppisopimuskeskus ja tiedollisesta koulutuksesta vastasi Savon ammatti- ja aikuisopisto, sosiaali- ja terveysala, työelämäpalvelut. Kouluttajina toimivat Jari Koskisuu, projektipäällikkö, tietokirjailija ja toimintaterapeutti työparinaan Katri Sinkkonen Mielenterveyden keskusliitosta.

Koulutuksen tavoitteet:

- * Koulutuksen tavoitteena on kuntouttavan työotteen ymmärtäminen ja omaksuminen sekä kuntoutusvalmiuden tunnistaminen ja tukeminen
- *sekä syventää ammatillista osaamista mielenterveystyössä ja koulutuksessa
- *koulutuksen päätyttyä opiskelijat ymmärtävät kuntoutuksen prosessin ja mielenterveyskuntoutuksen välisen yhteyden
- *opiskelijat hahmottavat ja tiedostavat eri toimijoiden (vertaisneuvojat, opettajat, mielenterveystyön ammattilaiset) työn orientaatioperustat ja pystyvät hyödyntämään niitä työssään

Oppimismenetelmät:

- *Yhteistoiminnallinen oppiminen, jossa tavoitteena on koulutukseen osallistuvien työ- ja toimintatapojen uusiminen, itsetuntemuksen kasvattaminen, erilaisten toimintastrategioiden kokeileminen sekä uusien asenteiden sisäistäminen.

Osallistujien kokemuksilla on prosessin aikana keskeinen rooli. Tavoitteena on yhteisen ymmärryksen rakentaminen toisten kanssa

- *Elämyspedagogiikkaan perustuvat yhteistoiminnalliset harjoitukset
- *Asiantuntijaluennot
- *Tarinoiden kirjoittaminen
- *Ryhmätyöt
- *Verkkotyöskentely

Tässä vaiheessa työskentelyyn tuli mukaan yksi oppilaitoksen lehtoreista. Hän kävi opetussuunnitelman läpi vastuukouluttajaksi tulevan Jari Koskisuun kanssa. Oppisopimuskeskus halusi teoriaopintoteemojen lisäksi tavoitteet työpaikoilla käytäviä arviointikeskusteluja varten. Ne lisättiin ja opetussuunnitelman hyväksyi myös Savon oppisopimuskeskus. Koulutuksen toteuttamistavasta eli yhteistoiminnallisesta oppimisesta ja opettamisesta keskusteltiin 15.8. ja 2.10.2007. Koulutus käynnistyi 15.11.2007 ja koulutukseen otettiin 13 opiskelijaa, seitsemän mielenterveystyön ammattilaista, kaksi opettajaa ja neljä vertaisneuvojaa. Ryhmään valittiin tietoisesti hyvin erilaisista näkökulmista mielenterveyskuntoutusta tekeviä työntekijöitä. Hienointa tässä ryhmässä oli se, että samassa koulutuksessa olivat mielenterveystyötä oppilaitoksessa kouluttavat, kuntoutustyötä tekevät ja vertaisneuvojat, joilla kuntoutukseen ja kuntoutumiseen oli omakohtaista kokemusallista tietoa. Kokemustietoa, jota he hyödyntävät omassa vertaisneuvojatyössään kuntoutumisen tukemisessa. Koulutusesite on liitteenä 1.

3.2 Koulutuksen toteutus

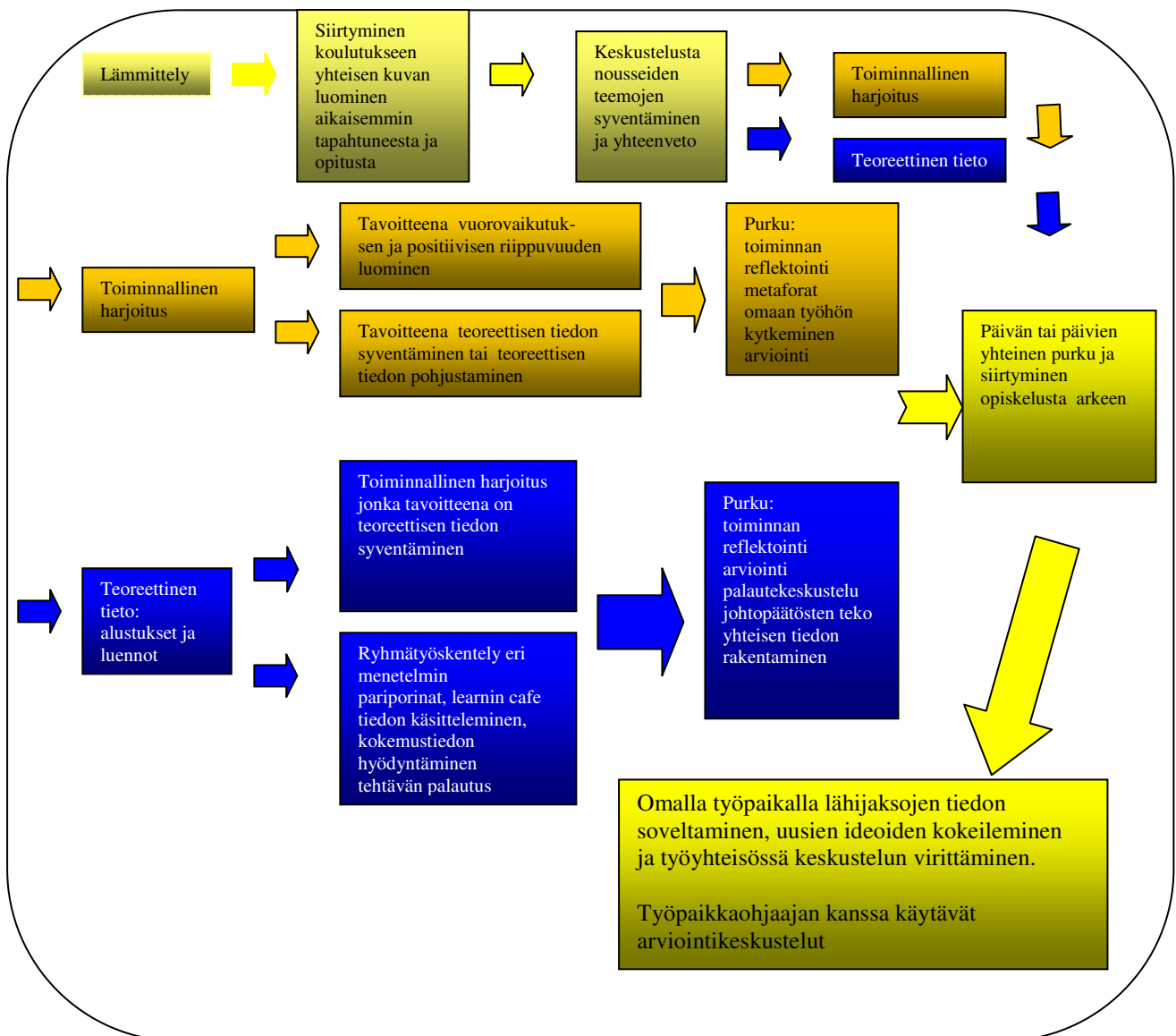
Koulutus käynnistettiin marraskuussa 2007 ja se päättyi lokakuussa 2008. Koulutuksen aikana oli yhdeksän lähiovetusjaksoa. Lähiovetusta oli kerrallaan kaksi päivää. Opiskelijat laativat kehittämistehtävän koulutuksen lopussa liittyen omaan työhön. Koulutus piti sisällään myös opintokäynnin Tampereelle, jossa tutustuimme mielenterveyskuntoutusta tarjoaviin palveluihin. Lähijaksojen välille ei annettu välitehtäviä. Sovimme tästä käytännöstä opiskelijoiden kanssa. Koulutus oli oppisopimuskoulutusta, joten opintojaksojen välissä opiskelijat kävivät arviointikeskusteluja työpaikkaohjaajan kanssa ja laativat siitä raportin Savon oppisopimuskeskukselle.

Lähijaksot rakentuivat teoreettisesta tiedosta, erilaisista ryhmätöistä sekä toiminnallisista harjoituksista. Kaikkein työskentelyyn liittyi reflektointi, jossa tarkasteltiin ja arvioitiin omaa toimintaa ja työskentelyä sekä saatua tulosta. Keskusteluja käytiin niin pareittain kuin ryhmäkeskusteluina. Ryhmät pyrittiin muodostamaan mahdollisimman heterogeenisiksi sillä tavoitteenahan oli saada esille mahdollisimman erilaisia näkökulmia käsiteltäviin asioihin ja teemoihin. Mahdollisuuksien mukaan varsinkin vertaisneuvojat, joilla oli kokemustietoa sairastamisesta ja kuntoutumisesta, pyrittiin ohjaamaan eri ryhmiin. Ryhmätöiden tehtävä oli teoreettisen tiedon jäsentäminen ja tiedon laajentaminen hyödyntämällä omaa kokemustietoa kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Ryhmäharjoitusten tehtävät pyrittiin aina liittämään kuntoutustyöhön ja arjen toimintaan.

Toiminnallisilla harjoituksilla pyrittiin johdattelemaan teoreettisen tiedon sisältöihin tai teoreettista tietoa syvennettiin toiminnallisilla harjoituksilla. Toiminnalliset harjoitukset pitivät sisällään toiminnan, toiminnan reflektoinnin (purku, arviointi) sekä

asiayhteyksien etsimisen omaan arkityöhön. Toiminnallisilla harjoituksilla pyrittiin myös tukemaan ryhmän vuorovaikutusta ja yhteishengen luomista eli turvaamaan mahdollisimman hyvä ja keskusteleva sekä luottamuksellinen ilmapiiri. Ryhmähenki ei synny itsestään vaan meidän kouluttajien oli huolehdittava myös siitä, että ryhmä pystyy toimimaan. Lähijaksojen välissä ei ollut välitehtäviä, jotka olisivat pistäneet opiskelijoita pohtimaan koulutuksesta saamia asioita työn näkökulmasta. Toisaalta tämä tuli hoidettua työpaikkaohjaajien kanssa käydyissä keskusteluissa. Koulutuksen jokaisen lähijakson alussa palattiin aikaisempaan lähijaksoon ja sen tapahtumiin sekä työpaikalla esille nousseisiin kysymyksiin. Muisteleminen tapahtui hyvin eri tavoin, tavoitteena oli luoda yhteistä muistikuvaa ja tietopohjaa lähijakson asioille. Tavoitteena oli myös, että koulutuksesta muodostuisi yhtenäinen tarina ja lähijaksot nivoutuisivat toisiinsa eivätkä olisi irrallisia osia. Olen hahmotellut kuvion lähijaksojen rakenteesta. Kuvio 2.

Kuvio 2. Lähijaksojen rakenne

Koulutuksen lähijaksojen sisällöstä ja kulusta saa paremman kuvan tutustumalla liitetiedostossa olevaan raporttiin lähijaksojen toteutumisesta. Raportti on laadittu opetusharjoittelua varten ja se on koottua päiväkirjamerkinnöistä. Koulutuksesta laadittu päiväkirja on liitteenä 2.

3.3 Yhteistoiminnallisen oppimisen toteutuminen

Mielestäni koulutuksessa toteutui yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteet. Teoksessa Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja Ulla Piekkari ja Saara Repo-Kaarento ovat mallintaneet hyvän ryhmäkokouksen vaiheet, joita voidaan soveltaa myös kuvaamaan lähijakson koulutuspäivää. Näitä vaihteita ovat virittäytyminen, tavoitteiden asettaminen, yhteistoiminnallinen työskenteleminen, arviointi ja reflektointi sekä väliaika työskentelyn suunnittelu. (Piekkari, Repo-Kaarento2002, 315) (Vertaa myös Kanga ja Kanga2002)

Jokaisen lähijakson alussa kävimme kuulumiset ja näin vähitellen siirryimme opiskelutilanteeseen. Mielestäni koulutukseen virittäytymiseen voidaan lukea myös edellisen lähijakson muistelemisen ja sen kautta yhteisen ”jatkokertomuksen” luominen. Kuulumisiin ja jatkokertomuksen luomiseen osallistuivat kaikki, myös kouluttajat.

Koulutuksen alussa opiskelijat asettivat omalle opiskelulle tavoitteet. Tämän lisäksi kävimme läpi koulutukselle asetetut tavoitteet, sovimme yhteisistä käytännöistä sekä päätimme koulutuspaikan siirtämisestä oppilaitoksen ulkopuolelle. Oppilaitoksessa kun ei ollut aina käytettävissä ryhmätyöhön sopivia tiloja. Aivan ensimmäisinä päivinä tutustuimme ja kävimme keskustelua opiskelutavoista. Toiminnallisuudesta, ryhmätöistä, keskusteluista jne. Perustelimme työskentelytapaa sillä, että näin saadaan asiantuntemusta esille ja yksi kuntoutustyöntekijän tärkeimpiä työkaluja on vuorovaikutustaidot. Lähijaksojen alussa kävimme myös läpi lähijaksolle asetetut tavoitteet sekä muutimme tarvittaessa lähijaksojen sisältöjä.

Yhteistoiminnallinen työskentely tapahtui yhteiskeskusteluina, pariporinoina, keskustelukävelynä, ryhmäporinoina sekä toiminnallisina harjoituksina. Toiminnallisten harjoitusten tavoitteena oli syventää asiasisältöjä, tuoda esille erilaisia näkökulmia sekä harjoitella yhteistoimintaa ja vuorovaikutusta.

Arviointia ja reflektointia tapahtui ryhmätöiden purkutilanteissa sekä toiminnallisten harjoitusten yhteydessä. Ulla Piekkarin ja Saara Repo- Kaarenton mukaan reflektiivisessä työskentelyssä vuorottelevat työskentely yhdessä tai yksin ja sen jälkeen tapahtuu toimintatavan ja vuorovaikutuksen reflektointia. Eli havainnoidaan tapahtunutta, tehdään itsearviointia, annetaan palautetta ja reflektoidaan sisältöä. (Piekkari, Repo-Kaarento 2002 s. 318) Jokaisella kerralla, oli kyse ryhmätyöstä tai toiminnallisista harjoitteista, aloitimme purkukeskustelun siitä miten ryhmä oli työskennellyt, mitä oli tapahtunut ja miten ryhmä oli päätenyt esille tuleviin ratkaisuihin. Millaisia rooleja oli ollut ja millaisia tunnelmia oli koettu. Asiasisältöjä käytiin läpi yhdessä keskustellen, kommentoiden ja vetämällä niitä yhteen.

Koulutuksessamme ei opiskelijoille annettu eikä heidän kanssaan suunniteltu välitehtäviä. Olimme alussa sopineet opiskelijoiden kanssa, että mahdollisimman paljon työskentelemme lähipäivinä niin, että erillisiä välitehtäviä ei tarvita. Opiskelijat totesivat, että lähijaksoilla olleet harjoitukset ja pohdinnat muistuvat mieleen työpaikalla ja niitä oli pohtinut yhdessä muiden kanssa ja uusia ideoita oli kokeiltu myös omien asiakkaiden kuntoutuksessa.

Tarkasteltuani toimintaamme yhteistoiminnallisen oppimisen keskeisten elementtien kautta, voin todeta, että onnistuimme melkoisen hyvin siinä. D. Johnson ja R. Johanssonin mukaan keskeisiä elementtejä ovat positiivinen keskinäinen riippuvuus, kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus, yksilöllinen vastuu, sosiaaliset taidot sekä ryhmän suorittama prosessi. (Johnson & Johansson 2002, 103)

Positiivisen keskinäisen riippuvuuden luomisesta ei keskusteltu erikseen opiskelijoiden kanssa. Mielestäni se tapahtui paremminkin huolehtimalla ryhmän vuorovaikutustaitojen ylläpitämisestä, yhdessä perehtymällä asioihin ja niistä keskustelemalla. Korostimme heti koulutuksen alkuvaiheessa, että jokaisella on asiantuntemusta kuntoutusta koskevissa asioissa. Näkökulmia asiaan on siis yhtä monta kuin opiskelijaakin. Jotta koulutuksesta voisi hyötyä ja saada mahdollisimman paljon irti tarvitaan yhdessä pohtimista ja tekemistä. Kaikki ovat laivan miehistöä, matkustajia ei ole. Vuoropuhelun avulla saadaan syntymään tulosta ja vuorovaikutus vahvistaa ihmisten välisiä sidoksia.

Yhden lähijakson teemana oli vuorovaikutus. Muutoin kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta oli jokaisella lähijaksolla. Vuorovaikutuksen syntymistä ja tukemista vahvistettiin joidenkin harjoitteiden avulla. Niissä pureuduttiin ryhmän toimintaan ja tunnelmiin. Näillä harjoitteilla ei tavoiteltu asiasisällön syventämistä tai johdateltu tulevaan asiasisältöön, joskin purkutilanteissa opiskelijat liittivät niitä työkokemuksiinsa.

Yksilöllisen vastuun korostamista tuotiin esille sillä, että meidän takiamme ei ryhmän kannata työskennellä vaan jokaisella on vastuu omasta ja muiden oppimisesta. Meidän takiamme ei tarvitse opiskella eikä työskennellä vaan ihan oman itsensä vuoksi. Useissa harjoituksissa korostettiin ryhmän yhteistä päätöstä siitä mitä esitetään ja ryhmä päätti myös siitä miten asiat esitetään ja kuka sen tekee. Ryhmissä jouduttiin siis käymään avointa keskustelua, tekemään päätöksiä ja vielä tuomaan asiat yhteiseen pohdintaan. Yhdessä tehdyt päätökset sai vielä perustella muille. Purkutilanteissa pyrittiin myös saamaan selville ryhmän työskentelytapa, miten oli toimittu ja miten ratkaisuihin oli päädytty. Opiskelijat kertoivat myös omia osallistumisen tapojaan.

3.3.1 Koulutuksen toteutuminen suhteessa aikuiskoulutuksen yleisiin tavoitteisiin ja ammatilliseen kasvuun

Asko Leppilammen mukaan aikuiskoulutuksen tavoitealueita ovat sosiaaliset taidot, ammatilliset tiedot ja taidot, minä oppijana ja toimintakulttuuri. (Leppilampi 2002, 290)

Sosiaalisiin taitoihin kuuluvat yhteistyötaidot, kommunikaatiotaidot sekä ongelmanratkaisutaidot. Näitä taitoja pyrittiin harjoittelemaan jokaisen lähijakson yhteydessä. Harjoitukset ja ryhmätyöt rakennettiin niin, että kukaan ei pystynyt

työskentelemään yksin vaan aina tarvittiin kaikki ryhmäläiset yhteisen tuotoksen aikaansaamiseksi. Varsinkin toiminnallisissa harjoituksissa korostuivat kommunikointi ja ongelmanratkaisutaidot. Ryhmäläiset joutuivat odottamattomiin tilanteisiin, joiden ratkaiseminen ei onnistunut entisillä menetelmillä vaan ratkaisut jouduttiin keksimään yhdessä. Siihen tarvittiin suunnittelua ja yhteistä toteuttamista.

Ammatillisiin tietoihin ja taitoihin kuuluvat yleissivistys, ammatillinen osaaminen sekä elinikäinen oppiminen. Asiasisältöjen käsitteleminen ei ollut pelkästään käsitelmärittelyä vaan asioita tarkasteltiin laajemmassa perspektiivissä. Yleensä niihin nostettiin mukaan historiallinen näkökulma, kulttuurien merkitys, miten asioita on nostettu esille kirjallisuudessa tai elokuvamaailmassa. Varsinkin monikulttuurisuus nostettiin esille, sillä kuntoutustoiminnassa on muistettava tapakulttuurien merkitys. Ammatillista osaamista nostettiin esille ryhmätöissä ja pyrittiin valitsemaan tehtäviä, jossa korostui ammattiosaamisesta kumpuava tieto. Arki- ja kokemustiedolla oli merkittävä rooli ryhmätöitä tehtäessä. Vertaisneuvoja mietitytti se voiko vertaistoiminta ammatillistua? Mitä se sitten tarkoittaa? Millaisia taitoja vaaditaan?

Ammatillisen osaamisen kehittymisestä sai kuvaa ryhmätöiden kautta, purkutilanteissa ja yhteisissä keskusteluissa. Se mikä itseä hieman harmittaa on vähäinen tai siis täysin olematon kontakti kouluttajien ja työelämän ohjaajien välillä. Vasta arkityössä voidaan sanoa jotain koulutuksen vaikutuksesta siihen arkityöhön ja ammatillisiin tietoihin ja taitoihin. Tältä osin koulutuksessa on kehittämistä.

Elinikäisen oppimisen kokemuksia tuli varmasti jokaiselle niissä tilanteissa, joissa opiskelijat pohtivat mitä on opittu ja miten on työskennelty. Reflektoinnin merkitys korostui ja mikäli siitä tuli opiskelijoille tapa toimia niin ollaan jo pitkällä elinikäisessä oppimisessa. Reflektointi on kuitenkin tapa tarkastella työtään ja kehittyä siinä. Opiskelemalla tekemäänsä oppii aina uutta. Tähän elinikäiseen oppimiseen liittyy myös kokemus oppijana olemisesta. Harjoitusten ja ryhmätöiden avulla pyrittiin lisäämään opiskelijoiden itsetuntemusta itsestään sekä tavasta oppia. Kommentteina olivat mm ”minun pitää lukea paljon, jotta saisin kokonaisuuksia haltuuni”, ”opin kun saan edetä omassa tahdissa”. Joillekin jotkut toiminnalliset harjoitukset tuottivat vaikeuksia opiskelijoille, eivät sytyttäneet jne.

Toimintakulttuurista keskusteltiin varsinkin mielenterveyskuntoutuksen arvoja käsiteltäessä. Moni peilasi käytyä keskustelua oman työyksikön toimintaan. Kuntoutujalähtöisen toiminnan esteiksi katsottiin nousevan isojen organisaatioiden normit ja ohjeistukset. Työntekijät tunsivat olevansa kahden hyvinkin erilaisia vaatimuksia esittävän tahon välissä. Vaikka haluaisi tehdä hyvää työtä niin, toimintaympäristö normeineen ei siihen tue. Näitä pohdintoja tuli selkeästi esille kun lähdettiin tarkastelemaan asioita oman työn näkökulmasta. Omia asenteita tarkasteltiin useaan otteeseen ja varsinkin vertaisneuvojat sanoivat asenteiden muuttuneen ammatillaisia kohtaan, kun on saanut tietää millaiset asiat ohjaavat toimintaa ja miten eri tavoin kuntoutumista voi tukea. Ajatusmaailman laajentuminen vaikuttaa asenteiden muuttumiseen.

3.3.2 Arviointi

Jokaisella lähijaksolla opiskelijat joutuivat tai saivat arvioida toimintaansa. Arviointi tapahtui purkutilanteissa, joissa refleктоitiin omaa ja ryhmän tekemistä sekä saatua tulosta. Kuntoutusajattelun kehittymistä opiskelijat arvioivat kirjoittamalla kaksi esseettä. Ensimmäisen esseen opiskelijat kirjoittivat koulutuksen alussa ja toisen koulutuksen loppuvaiheessa. Molemmilla kerroilla teemat olivat samat: ”mitä ajattelen nyt kuntoutuksen olevan ja mitä ajattelen kuntoutumisesta”. Opiskelijat lukivat esseensä ensin itse ja sen jälkeen niistä keskusteltiin pienryhmissä. Koko ryhmälle sai tuoda sellaisia asioita, joita itse piti tärkeinä. Jälkimmäistä esseettä pyydettiin vertaamaan ensimmäiseen ja huomioimaan muutoksia. Koko koulutusta opiskelijat arvioivat pienryhmissä. Heillä oli käytössä opetussuunnitelma ja omat muistiinpanonsa. Ryhmät kävivät opetussuunnitelman läpi ja merkitsivät siihen asioita, jotka olivat toteutuneet ja joita olisi voinut ottaa esille. Muutoksia suunnitelmaan esitettiin ja seuraavassa koulutuksessa ne huomioitiin. Työpaikalla tapahtuvan arvioinnin suoritti työpaikkaohjaaja yhdessä opiskelijan kanssa. Näistä arvioinneista meillä kouluttajilla ei ollut mitään tietoa. Kehittämistehtävä arvioitiin opiskelijan kanssa yhdessä.

3.3.3 Opettajan rooleista

Opettajan, tai tässä tapauksessa kouluttajaparin, roolit vaihtelevat suuresti. Yksi tärkeimmistä tehtävistä yhteistoiminnallisen oppimisen näkökulmasta on hyvän oppimisympäristön luominen. Se ei kosketa pelkästään fyysistä ympäristöä vaan myös psyykkistä ja sosiaalista.

Koulutuspaikan vaihtaminen tuli heti ensi vaiheessa esille, jotta ympäristö oli monikäyttöinen ja toiminnallisille harjoituksille käyttökelpoinen. Tilat järjestettiin yhdessä opiskelijoiden kanssa ja kahvi sekä muista tauoista sovittiin yhdessä. Koulutuksen aloitukseen käytettiin runsaasti aikaa. Opiskelijat olivat saaneet tietoa opiskelusta ja suunnitelmista mutta mitään ennakkotehtävää heillä ei ollut.

Kouluttajien rooleja olivat johdantokeskustelut, joilla siirryttiin asiasisältöjen käsittelyyn. Toisaalta ryhmien purkutilanteissa käytiin välikeskusteluja, arvioivaa keskustelua ja yhteenvetokeskusteluja. Eli kouluttaja toimi keskustelijana ja keskusteluttajana niin myös luennoitsijana. Harjoitusten osalta tehtäviin kuului tehtävän ohjeistaminen, seuraaminen, kannustaminen, tukeminen, tarkentaminen, väistyminen ja rinnalla kulkeminen. Tämän jälkeen tehtäviin kuului purkutilanteissa opiskelijoiden tukeminen toiminnan reflektointiin ja yhtymäkohtien löytämiseen omaan työhön.

Suunnittelua ei sovi unohtaa. Yhdessä sovittiin lähipäivien toteuttamisesta mutta suunnittelua jatkui läpi päivien. Toimintaa muutettiin sen mukaan mitä ryhmä tuotti unohtamatta sisällöllisiä tavoitteita. Joissakin tilanteissa oli syytä ottaa enemmän ryhmän toimintaa tukevia harjoituksia kuin selkeästi asiasisältöä tukevia toimintoja. Ryhmän seuraaminen ja asiasisältöjen sovittaminen yhteen vaati yhteisiä keskusteluja

kouluttajien välillä. Siinä mielessä oli hyvä, että meitä oli kaksi. Saimme keskittyä aina jompaankumpaan ei molempiin yhtä aikaa.

4 POHDINTA

Yhteistoiminnallinen oppiminen oli hyvä tapa kouluttaa aikuisopiskelijoita ammatillisessa täydennyskoulutuksessa. Aikuisopiskelijalla on paljon kokemusperäistä tietoa jaettavaksi yhteiseen rakentamiseen. Koulutustapa arvostaa opiskelijoita yksilöinä ja tasavertaisina toimijoina keskenään ja kouluttajien kanssa. Vuorovaikutuksen turvaaminen ja ryhmätoiminnan tukeminen vaatii paneutumista, jotta luottamus ja positiivinen riippuvuus syntyisivät. Nämä tekijät ovat taas edellytys kokemusten ja tiedon jakamiselle, yhteiselle pohdinnalle ja toisen ammattitaidon arvostamiselle.

Kehittämishankkeen tehtävänä oli kokeilla toisenlaista tapaa opettaa mielenterveyskuntoutusta. Varsinaisesti opetussuunnitelman sisältöihin ei puututtu. Nyt kokeilun jälkeen nousee kysymykseksi opetussuunnitelman rakenne. Millainen sen tulisi olla, että se paremmin tukisi yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteita? Ammatillisessa täydennyskoulutuksessa opetussuunnitelmat ovat hyvin väljiä, lähinnä aikatauluja ja teemoja. Pitäisikö suunnitelmassa näkyä aikuiskoulutukselle asetettuja yleisiä tavoitteita? Näin tarkentuisivat myös työskentelytavat ja koulutuksen lähijaksoilla jokaiseen osa-alueeseen tulisi kiinnitettyä enemmän huomiota. Tällä hetkellä opetussuunnitelmassa painottuu tiedollisen tiedon merkitys.

Kehittämishanke nosti esille myös opiskelun arvioinnin. Koulutuksen aikana opiskelijoita kannustettiin oman ja ryhmän toiminnan arviointiin sekä itsearviointiin siitä miten omat käsitykset ovat muuttuneet tarkasteltaessa kuntoutusta ja kuntoutumista. Opiskelijat arvioivat myös omaa kehittämistehtäväänsä sekä koulutuksen toteutumista. Ristiriita syntyy siitä, että oppisopimuskoulutuksen arviointi perustuu toisaalta yhteiseen keskusteluun ja siitä laadittavaan arviointiraporttiin mutta sen lisäksi opiskelijan osaamista arvioidaan myös numeraalisesti arviointiasteikolla 1-5. Myös kehittämistehtävä arvioidaan samalla tavoin. Ongelma on se, ettei missään ole erikseen määritelty 1-5 asteikon kriteereitä, eli mitä työtaitoa ja teoriavaatimuksia opiskelijan on täytettävä, saadakseen tietty arvosana. Onko tämä asia, joka pitäisi jo huomioida opetussuunnitelmassa vai onko koulutuksen järjestäjän pohdittava ammatillisen täydennyskoulutuksen arviointia uudelleen. On ymmärrettävää, että käytännön syistä samaa arviointimenetelmää käytetään tutkintoon tähtäävässä koulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa (verkkoarviointiohjelma), mutta onko se opiskelijoiden näkökulmasta eettisesti oikein, ettei hän tiedä mitä tietyn arvosanan saaminen häneltä edellyttää?

Mikäli koulutusta toteutetaan yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteella, on arviointitapaa mietittävä yhdessä sen oppilaitoksen, joka vastaa teoreettisen tiedon kouluttamisesta, oppisopimuskeskuksen ja työelämän edustajien kanssa.

Kehittämishanke oli mielenkiintoinen ja valaiseva kokemus siitä miten pedagogiset ratkaisut muuttavat opiskelijoiden roolia, kouluttajien roolia sekä tiedon rakentamisen ja käsittelemisen tapaa. Yhteistoiminnallinen oppiminen vaatii kouluttajalta tietoa ryhmätoiminnasta ja vuorovaikutuksesta sekä ihmisten tavasta oppia. Kouluttajan

rooli on ainakin kaksitahoinen; ryhmän toiminnan tukeminen ja tiedollisen tiedon välittäminen. Parasta tällaisessa tilanteessa olisi se, että kouluttajia olisi kaksi. Keskittyminen molempiin onnistuu parhaiten kun parilla on selkeä työnjako. Toisen keskittyessä ryhmän seuraamiseen, toinen voi rauhassa paneutua esimerkiksi teoreettisen tiedon välittämiseen ja työstämiseen.

Konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen perustuva yhteistoiminnallinen oppiminen ja opettaminen vaativat harjoittelua. Se ei synny pienellä päätöksellä eikä itsestään vain paperille opetussuunnitelmaan kirjattuna. Kehittämishanke toi esille uusia kehittämistehtäviä ja olisin mielelläni mukana työelämän edustajana mm arvioinnin kehittämisessä ja ammatillisen täydennyskoulutuksen suunnittelussa kun se koskee mielenterveyskuntoutusta. Olen jo käynyt keskustelua koulutuspäällikkö Risto Daavitsaisen sekä nykyisten kouluttajien kanssa niistä asioista, joita olen tässä pohdinnassani nostanut esille. Hienointa on se, että koulutus toteutettiin uudelleen jo 2008 alkaen ja uusi koulutus on käynnistymässä 2009 vuoden lopulla. Tämän koulutuksen opetussuunnitelmaan ja arviointiin on siis mahdollista vielä vaikuttaa. Kehittämishankkeeni ei siis ollut pelkkä tuulahdus ja kokeilu vaan se näyttää jatkavan elämäänsä.

Raporttiin on ollut vaikea kuvata niitä kokemuksia, joita koulutuksen aikana koki. Opiskelijoiden kanssa käydyt keskustelut olisi pitänyt kirjoittaa sellaisenaan, jotta koulutuksen kulku ja tapahtumat olisivat edes hivenen näyttäytyneet sellaisena miltä ne tuntuivat. Kokemuksia, varsinkin tunnekokemuksia, on vaikea sanoittaa.

LÄHTEET

Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Jyväskylä: Tammi.

Gergen, K.,S. 1994a. Realities and Relationships. Soundings in Social Construction. Cambridge, MA: Harvard University Press. Teoksessa Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria. Konstruktivismista realismiin. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Hopkins,D., Putnam, R. 1998. Personal Growth through Adventure .London: David Fulton.

House, E., Howe, K. 1999. Values in education and social research. London: Sage. Teoksessa Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Jyväskylä: Tammi.

Johnson,D., Johansson, R. 2002. Yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu. Teoksessa Sahlberg, P., Sharan,S. (toim.) 2002. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kanga, S. 1992. Cooperative Learning. San Juan Capistrano. CA: Kanga Cooperative Learning.

Kanga, S., Kanga,M. 2002. Rakenteellinen lähestymistapa. Teoksessa Sahlberg, P., Sharan,S. (toim.) 2002. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kauppila, R.,A. 2007. Oppiminen tiedon rakentamisena. Helsinki: Kirjayhtymä.

Kolb,D.,A. 1984. Experiential Learning. Experience as the Source of Learning and Development. Englewoods Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.

Koskisuus, J. 2004. Eriteitä perille. Mitä mielenterveyskuntoutus on. Helsinki: Edita. Prima Oy.

Leppilampi, A. 2002. Yhteistoiminnallinen oppiminen aikuiskoulutuksessa. Teoksessa Sahlberg, P., Sharan,S. (toim.) 2002. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Matikainen, J., Manninen,J.(toim.) 2002. Aikuiskoulutus verkossa. Verkkopohjaisen oppimisympäristön teoriaa ja käytäntöä. Tammer-Paino.

Patton,M.,Q. 2002. Qualitative research & evaluation methods. 3nd ed. Sage: London.

Piekkari,U., Repo-Kaarento, S. Yhteistoiminnallinen oppimien yliopistossa. Teoksessa Sahlberg,P., Sharan,S. (toim.) 2002. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Porvoo: WS Bookwell Oy. .

Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria. Konstruktivismista realismiin. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Race, P., Brown, S. & Smith, B. 2005. 500 tips on assessment 2nd ed. London: Falmen.
Teoksessa Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Jyväskylä: Tammi.

Sahlberg, P., Sharan, S. (toim.) 2002. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Savon ammatti- ja aikuisopisto 2008. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon, lähihoitajan opetussuunnitelma.

Tynjälä, P. 2002. Oppiminen tiedon rakentamisena. Helsinki: Kirjayhtymä.

LIITTEET

Liite 1. Kuntouttava työote mielenterveystyössä – jaettu asiantuntijuus

15.11.2007 – 9.10.2008

Koulutus on ammatillista täydennyskoulutusta oppisopimuskoulutuksena. Koulutuksesta vastaavat Savon oppisopimuskeskus ja Savon ammatti- ja aikuisopisto, Sosiaali- ja terveysala, Työelämänpalvelut, Kuopio. Kouluttajina toimivat Jari Koskisuus, projektipäällikkö, tietokirjailija ja toimintaterapeutti työparinaan Katri Sinkkonen Mielenterveyden keskusliitosta.

Koulutuksen tavoitteet:

Koulutuksen tavoitteena on kuntouttavan työotteen ymmärtäminen ja omaksuminen sekä kuntoutusvalmiuden tunnistaminen ja tukeminen sekä syventää ammatillista osaamista mielenterveystyössä ja koulutuksessa koulutuksen päätyttyä opiskelijat ymmärtävät kuntoutuksen prosessin ja mielenterveyskuntoutuksen välisen yhteyden opiskelijat hahmottavat ja tiedostavat eri toimijoiden (vertaisneuvojat, opettajat, mielenterveystyön ammattilaiset) työn orientaatioperustat ja pystyvät hyödyntämään niitä työssään

Koulutuksen oppimismenetelmät:

Yhteistoiminnallinen oppiminen, jossa tavoitteena on koulutukseen osallistuvien työ- ja toimintatapojen uusiminen, itsetuntemuksen kasvattaminen, erilaisten toimintastrategioiden kokeileminen sekä uusien asenteiden sisäistäminen. Osallistujien kokemuksilla on prosessin aikana keskeinen rooli. Tavoitteena on yhteisen ymmärryksen rakentaminen toisten kanssa
Elämyspedagogiikkaan perustuvat yhteistoiminnalliset harjoitukset
Asiantuntijaluennot
Tarinoiden kirjoittaminen
Ryhmätyöt
Verkkotyöskentely

Koulutuksen arviointi:

Yksilöllisesti, tapahtuu oman orientaation etsimisen ja löytämisen kautta kehittämistehtävänä
Yhteinen tehtävä: Käytännön yhteistyötä opetellaan yhteisen, kuntoutusajattelua hahmottavan, työtä hyödyntävän ryhmätehtävän avulla
Työpaikalla tapahtuva arviointi yhdessä työpaikkaohjaajan kanssa ja siitä tehtävä arviointiraportti oppisopimuskeskukselle

Koulutuksen sisällöt teoriaopetuksessa

työpaikalla /käytännössä

1. Tutustuminen, tavoitteet koulutukselle
Orientaatio kuntoutuksen teemoihin

1. Koulutuksen sisältöjen ja uudenlaisen oppimisen käyttöön

työskentelyyn. (15-16.11. 2007)

2 . Kuntoutuminen – eri näkökulmia
kuntoutumisen käsitteeseen
mielenterveysongelmiin
(10-11.12. 2007)

3.Kuntoutuminen - kuntoutumisen
tukemisessa
(17-18.1. 2008)

4. Kuntoutus – työotteena ja
lähestymistapana: kuntoutujalähtöisyys
verkosto- ja perhetyön näkökulma
(21.-22.2. 2008)

5.Kuntoutus palvelujärjestelmänä
Miten kuntoutuminen ja kuntoutuja-
lähtöisyys näkyvät eri palveluissa.
Esimerkkeinä asumisvalmennus,
työhön kuntoutus, kurssimuotoinen
kuntoutus, opiskeluun tähtäävä kuntoutus
(17-18.3. 2008)

6. Vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus
Ammatillisuuden ja kokemuksellisuuden
eri ulottuvuuden mielenterveystyössä ja
kuntoutuksessa.
(14-15.4. 2008)

7. Miten hyödyntää kuntoutujanäkökulmaa
Kuntoutustyö laadun näkökulmasta
Ammatilliset kehittämishaasteet
kuntoutustyön ammattitaitovaatimukset
tulevaisuudessa, kuntoutujien kokemusten
hyödyntäminen kehittämistyössä.
(5. – 6.5. 2008)

8. Opintokäynti
Tutustuminen mielenterveyskuntoutusta
tarjoaviin palveluihin
(1.-2.9. 2008)

9. Yhteinen näkemys kuntoutukseen
löytyikö sitä?
(9.10. 2008)

ottaminen työpaikalla

2. Kuntoutumisen käsitteen
soveltaminen omassa työssä:
soveltava kehittämistehtävä,
miten hyödyntää koulutuksessa
opittua vuorovaikutusta ja
kokemuksellista oppimista
omassa työssä.

3. Eri menetelmien ja
lähestymistapojen soveltaminen
omaan työhön

4. Oman työtavan ja
perusolettamusten arviointi
kehittämistehtävä

5. Kuntoutujalähtöisyyden
hyödyntäminen ja merkityksen
ja merkityksen ymmärtäminen
eri palveluissa sekä
soveltaminen omassa työssä

6. Käytännön vertaiskoke-
musten hyödyntäminen

7. Kuntoutujanäkökulma laatu-
tekijänä
Oman ammattitaidon

9. Kehittämishanke ja sen
hyödyntäminen omassa työssä.

Liite 2. Päiväkirja. Kuntouttava työote mielenterveystyössä – jaettu asiantuntijuus koulutuksesta

Koulutuksen toteutuminen

Koulutus toteutettiin 15.11.2007- 9.10.2008 välisenä aikana. Koulutus aloitettiin Savon ammatti- ja aikuisopiston tiloissa mutta se siirrettiin toteutettavaksi Mielenterveyden keskusliiton tiloihin. Perusteluna olivat oppilaitoksen tilojen sopimattomuus koulutukseen. Tilaa olisi jouduttu aina vaihtamaan ja ryhmätoimintaa tukevia tiloja ei oppilaitoksella juuri ollut.

Työskentelimme Jari Koskisuun kanssa kaikilla lähijaksoilla työparina. Kävimme yhdessä läpi koulutuskerran teemat ja asiasisällöt sekä sovimme koulutustavoista. Valmistelimme alustusten sisältöä sekä sovimme yhdessä toiminnalliset harjoitteet. Meillä oli selkeä työnjako. Jarille alustukset ja luennot olivat selkeästi ominta tapaa työkennellä. Minä vastasin pääasiassa ryhmätöiden suunnittelusta, harjoitteiden suunnittelusta ja toteutuksesta sekä harjoitusten purkamisesta yhdessä Jarin kanssa. Tavoitteena oli että harjoitteet eivät ole irrallisia toiminnallisia jaksoja vaan ne kytkeytyivät aina käsiteltävään aiheeseen. Harjoitusten tehtävänä oli myös käynnistää keskustelua, auttaa ihmisiä arvioimaan omaa toimintaansa ja omia ratkaisujaan, harjoitella reflektointia ja kenties osa opiskelijoista sai uusia työkaluja omaan työhönsä.

Tutustuminen, tavoitteet koulutukselle. Orientaatio kuntoutuksen teemoihin ja työskentelyyn (15-16.11.2007)

Ensimmäisen opetuskerran aikana tavoitteena oli tutustuminen koulutukseen, tavoitteisiin, muihin opiskelijoihin ja kouluttajiin sekä opiskelijoiden omaan opiskeluun liittyviin tavoitteisiin.

Pidin aloittamista todella tärkeänä ja sovimme, että käytämme siihen mahdollisimman paljon aikaa. Toimintatavaksi olimme määritelleet yhteisöllisen oppimisen. Yhteisöllisyys ei synny itsestään sen syntymiseen tarvitaan tilaa ja luottamusta sekä tasavertaisuutta niin opiskelijoiden kuin kouluttajienkin välillä.

Kävimme ensin pintapuolisesti läpi koulutuksen rakenteen ja kerroimme hieman itsestämme. Tämän jälkeen alkoivat toiminnalliset harjoitukset ja niiden purkamien.

Tutustumisharjoituksena oli muutama nimiharjoitus, kuten tervehdyskävely ja itsensä esitleminen toiselle. Janalle peukalon mukaan pituusjärjestykseen. Vuorotellen jokainen rivin eteen kertomaan omaan nimeensä liittyvä tarina. Tarinointia jatkettiin kertomalla omista käsistä. Mitä ne kullekin merkitsevät. Tarinat olivat mukavia ja kertoivat aina jotain tarinoitsijasta.

Tarinan kertomista jatkettiin tauon jälkeen. Siirryttiin haastattelemaan toinen toisiamme. Olimme valinneet kolme teemaa, ja jokaisen tuli haastatella yhtä ihmistä kustakin teemasta. Jokainen siis haastatteli kolmea eri ihmistä. Haastatteluun sai kulua

aikaa 1 min/ haastateltava. Harjoitus jatkui. Seuraavaksi jokainen heistä vuorollaan tuli istumaan rinkiin ja häntä haastatelleet kolme ihmistä kertoivat kukin vuorollaan mitä olivat kysymästään teemasta kuulleet haastateltavalta. Harjoitus vei paljon aikaa mutta sen avulla monet huomasivat mitä lopulta olivat kuulleet ja mitä oli jäänyt mieleen. Haastateltavat antoivat mukavasti palautetta ja jotkut sanoivatkin miten sinä olet voinut kuulla asian noin. Osa kertoi puhuneensa niin paljon kuin pystyi sillä aikahan oli vain minuutti.

Tästä harjoituksesta pääsimmekin sitten puhumaan koulutuksen opiskelutavoista ja opetustavoista ja ennen kaikkea keskustelu alkoi siirtyä jokaisen työhön kuntoutustyöntekijänä.

Harjoitteiden jälkeen Jari liitti oman kuntoutukseen liittyvän johdanto-osansa purkukeskusteluissa esiin tulleisiin teemoihin.

Toisen opiskelupäivän aamu aloitettiin muistelemalla edellistä päivää ja sieltä nousseita asioita. Palauttelimme mieleen nimiä ja jatkoimme kuntoutusteemalla. Tähän asti eivät opiskelijat olleet vielä kertoneet missä he ovat töissä, ihmiset eivät olleet esittäytyneet ammattiensa ja työrooliensa kautta. Tavoitteemme siinä suhteessa oli onnistunut. Tämä päivä painottui sitten omaan ammattiin ja työuraan liittyviin asioihin. Tämä tehtiin kirjoitusharjoituksena ja opiskelijat kirjoittivat pienen esseen asioista: miten olivat päätyneet siihen työhön missä ovat nyt, mitä heidän mielestään kuntoutuminen tarkoittaa ja mitä heidän mielestään mielenterveyskuntoutus on. Harjoitus purettiin ensin pareittain ja sitten parit jakoivat haluamansa asiat koko ryhmälle.

Purkutilanteessa nousivat esille valinta, ajautuminen, työn merkitys jne. Näistä teemoista päästiin taas kuntoutumisen käsitteeseen ja Jarin osuus alkoi siitä.

Koulutuspäivän päätteeksi kävimme läpi mitä näiden kahden päivän aikana oli tapahtunut. Jokainen vuorollaan kertoi mitä on viemässä mennessään ja millaisissa tunnelmissa oli palaamassa työn pariin. Tavoite tälle kierrokselle oli se, että saimme kuulla palautetta päivistä ja samalla se konkreettisesti mutta rauhallisesti päätti koulutusrupeaman.

Pohdintaan ensimmäisestä kerrasta

Olen tyytyväinen siihen, että rohkenimme käyttää runsaasti aikaa tutustumiseen ja teimme sen monella eri tavalla. Purkukeskustelut liittivät aina harjoitukset käsillä olevaan teemaan, mielenterveyskuntoutukseen.

Haaste oli myös siinä, että emme ole Jari Koskisuun kanssa aiemmin vetäneet koulutuksia näin. Molemmille työskentelytapa oli haasteellinen ja vaati kaikessa mahdollisissa tilanteissa keskinäistä keskustelua ja seuraavan siirron miettimistä. Ennen kaikkea piti huomioida opiskelijoiden purkukeskusteluissa esille nousseet teemat. Liittää ne alustuksiin tai käynnistää alustukset niillä.

Osa opiskelijoista olisi halunnut tietää heti alussa mistä työpaikasta kukin on ja mikä on koulutus. Sanoin, että meille tämä tapa oli tietoinen valinta ja halusimme, että ihmiset tutustuvat toisiinsa ilman ammattien suojaa.

Melkoiset päivät. Ryhmän seuraaminen vaatii tarkkuutta ja se väsyttää, toisaalta myös palkitsee.

**Kuntoutuminen – eri näkökulmia kuntoutumisen käsitteeseen ja mielenterveysongelmiin.
(10.-11.12.2007)**

Tavoitteena oli perehtyminen kuntoutumisen käsitteeseen ja sen pohtiminen yhdessä muiden kanssa.

Edellisen kerran asioiden muisteleminen, mitä on jäänyt mieleen ja miten asiat työpaikoilla olivat eläneet. Muistelun tarkoituksena on saada opiskelijat vähitellen siirtymään myös ajatuksen tasolla opiskeluun ja työskentelyyn, pois arkityöstä. Pysähtyminen ja siirtyminen.

Keskustelua ensin pareittain edellisen kerran asioista ja sen jälkeen hieman isommassa ryhmässä. Lopuksi ryhmä toi ryhmän mielestä merkityksellisiä asioita muiden tietoon. Valinnat ja kuuntelemisen sekä kuulemisen asiat olivat herättäneet monia ja näitä asioita oli myös joidenkin työpaikoilla pohdittu. Myös tarinat olivat saaneet ihmisiä pohtimaan mitä he lopultakaan tiesivät niistä ihmisistä joiden parissa he työskentelivät? Kenen elämisen tarinaa he omalla työllään ovat lopultakaan tukeneet?

Siirryttiin sitten alustukseen ”Näkökulmia kuntoutumiseen”, tiedon jakamista. Tämän jälkeen opiskelijat jaettiin ryhmiin ja ryhtyivät yhdessä pohtimaan ”koska ihminen on sitten kuntoutunut”. Tavoitteena oli että opiskelijat hyödyntävät omia kokemuksiaan ja varsinkin vertaisneuvojien kokemuksia sekä aiempaa alustusta. Keskustelevat asiasta sekä tuovat lopuksi ryhmän yhteisen näkemyksen asiaan. Purkutilanteessa tiedusteltiin ryhmän toiminnasta, keskustelujen sisällöistä ja miten he olivat päätyneet esille nostamiinsa asioihin. Ryhmät tekivät fläpin haluamistaan asioista ja niiden pohjalta käytiin vielä yhteinen keskustelu ja palattiin alustukseen. Yhden ryhmän kiteytys kuntoutumisesta oli: ”Ihminen on kuntoutunut kun oivalluttaja vaikuttaa enemmän kuin ankeuttaja”.

Seuraavana päivänä teemaa jatkettiin. Ensin hieman yhdessä palauttelemalla mieliin mitä edellisenä päivänä tehtiin. Fläpeiltä kerättiin ryhmien väittämät siitä ”koska ihminen on kuntoutunut” ja niiden pohjalta lähdettiin työstämään uutta ryhmätyötä. Väittämien konkretisointi. Mitä siis pitäisi tehdä, jotta väittäjä toteutuisi. Eli, jos väittäjä oli, että ”kuntoutuminen on uuden merkityksen löytämistä elämälle”, mitä siis pitäisi tehdä?

Lähdettiin tarkastelemaan kuntoutumisen tukemista niistä näkökulmista, joita opiskelijat olivat tuoneet esille. Työskentelytapa oli sama kuin edellisessä tehtävässä. Tässä muutamia kiteytyksiä, joita opiskelijat olivat tehneet. ”Toivon sanoma ja välittäminen”, ”narinasta tarinoihin”.

Lopuksi muistutettiin kehittämishankkeesta jokaisen kohdalla, että sen miettiminen kannattaa aloittaa jo opiskelun tässä vaiheessa. Opiskelijoilla oli ajatuksia kehittämistehtävistään ja sovimme, että ideat ja suunnitelmat menevät Jari Koskisuulle.

Päivien kuulemiskierroksen tavoitteena oli siirtyä näin pois opiskelusta takasin arkeen.

Arviointia

Alustukset olivat riittävän pitkiä tiedon jakamisen näkökulmasta. Osalle alustuksissa tullut tieto oli kertausta, osalle monet käsitteet olivat uusia samoin esille nostetut näkökulmat. Opiskelijoille jäi riittävästi aikaa keskustelulle ja yhteisen näkemyksen luomiselle. Purkua ehkä olisi pitänyt miettiä uusiksi. Oli hieman raskassoutuinen. Täytyy pohtia asiaa. Mielestäni päivien aikana oli välitön tunnelma ja ihmiset uskalsivat sanoa ajatuksiaan ääneen.

Kuntoutuminen - eri näkökulmia kuntoutumisen tukemisessa (17. -18.1.2008)

Tavoitteena on yhdessä opiskelijoiden kanssa löytää erialisia kuntoutumisen tukemisen tapoja sekä pohtia arvojen merkitystä omassa työssä. Edellisen koulutusjakson mieleen palauttaminen koulutuksen yhtenäisyyden turvaamiseksi. Toiminnallisia harjoituksia ryhmätoiminnan ja vuorovaikutuksen ylläpitämiseksi.

Koulutuspäivät aloitettiin kuulemiskierroksella eli mitä kenellekin kuuluu tällä hetkellä. Välissä oli joulun ja uusi vuosi. Näin siirryttiin vähitellen koulutuspäiviin. Tämän jälkeen ryhmälle tuli tehtäväksi palata aikaisempiin koulutuspäiviin ja muistella mitä niiden aikana oli tehty ja millaisia asioita käsitelty. Muisteleminen tapahtui neljän hengen ryhmissä keskustelemalla.

Opiskelijat kertoivat, että alkuun tuntui vaikealta muistaa mitään. Sitten kun joku muisti jotain, siihen lisättiin asioita ja saatiin yhteinen muistikuva opintojaksoista. Muisteleminen purettiin yhdessä keskustelemalla. Luotiin yhteistä kuvaa siitä mitä oltiin aiemmin opiskeltu.

Mieliin palauteltiin myös ryhmäläisten nimiä. Se tehtiin nimikisalla. Ryhmä muodosti piirin ja he saivat pallon. Palloa piti heittää toinen toisilleen ja sanoa heittäessään oma nimi. Pallon tuli käydä kerran jokaisella. Tämän jälkeen kun kierros oli käyty, ryhmän tuli miettiä kuinka nopeasti pallo kävisi jokaisen ryhmäläisen kädessä siinä samassa järjestyksessä kuin ensimmäisellä kerralla, samalla piti sanoa oma nimi. Ryhmä toisti harjoitusta muutaman kerran ja sai ratkaistua tehtävän niin, että aika jäi alle 10 sekunnin. Keskustelu oli vilkasta ja ryhmä toimi todella innokkaasti.

Toisena haasteena ryhmäläisten tuli yhdessä saada kevyt varpu maahan irrottamatta siitä otetta ja se sai olla vain etusormien varassa. Siitä ei siis saanut pitää kiinni. Opiskelijat jaettiin kolmeen ryhmään ja jokaiselle ryhmälle annettiin varpu. Ryhmäläiset ojensivat toisen kätensä ja etusormensa eteen ja näiden varaan laskettiin kevyt varpu. Mikäli varpu tippui tai joku otti siitä muulla tavoin kiinni, tehtävä aloitettiin alusta. Tehtävä oli suoritettu kun varpu oli laskettu yhdessä maahan. Purkutilanteessa tuli esille tehtävän vaikeus. Piti löytää yhteinen tahti. Vetoa tuntui vaikka mihinkä suuntaan ja sen syytä ei tuntunut löytyvän. Vaikka yhdessä oli päätetty, että mennään alaspäin, huomattiin yhtäkkiä, että varpu oli menossa sivuun. Kuka sen teki? Mikä oli se näkymätön mahti, joka sittenkin ohjasi? Päättäväisyys, tahdonvoima, keskittyminen ja sama tahti sai vihdoin varvun maahan.

Purkutilanteiden keskustelut vedettiin yhteen ja niiden kautta päästiin käsittelemään koulutuspäivien teemoja. Muun muassa sitä millä tavalla toimimme ja mitkä asiat toimintaamme ohjaa.

Työparini piti alustuksen mielenterveyskuntoutuksen arvoperustasta ja periaatteista. Luentomateriaali jaettiin opiskelijoille ja tämän jälkeen ryhdyttiin tekemään harjoitusta kyseisestä teemasta. Ensin ryhmät saivat määritellä omasta mielestään viisi tärkeintä kuntoutustoimintaa ohjaavaa arvoa. Ryhmien tuottamat asiat koottiin yhteen ja sen jälkeen kaikista näistä arvoista valittiin viisi tärkeintä. Keskustelua käytiin ryhmien välillä ja jokaisella ryhmällä oli mahdollisuus perustella muille valintojaan. Koko ryhmän mielestä toivo, rehellisyys, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, tasa-arvo ja asiantuntijuuden kunnioittaminen ovat kuntoutustyötä ohjaavat periaatteet. Mielenkiintoista tässä on se, että ne olivat hyvin erilaisia kuin alustuksessa esille tulleet. Nämä periaatteet lähtivät selvästi siitä asiantuntijuudesta jota ryhmässä oli.

Arvot jäävät usein sanahelinäksi senpä vuoksi ryhmät jatkoivat arvojen työstämistä eteenpäin. Seuraavaksi oli selvitettävä näiden viiden arvon toteutuminen omissa työyksiköissä. Tehtäväksi anto kuului: mistä voi päätellä, että työpaikallanne on kyseiset arvot. Miten ne näkyvät arkityössä ja tekemisessä. Jokaisesta arvosta tuli löytää kolme asiaa kuinka se toteutuu.

Purkutilanteessa nousi esille arvojen ”todentaminen” eli miten se käytännössä näkyy, millaista toiminta silloin on. Moni jäi pohtimaan omaa työyhteisöään löytyykö näitä arvoja todella ja ohjaavatko ne omaa työtä.

Arvojen muuttaminen toiminnaksi todettiin vaikeaksi ja esille nousivatkin monet kirjoitetut työpaikkojen arvotaulut, joita ei koskaan ole pohdittu toiminnan kautta. Toteutuvatko ne?

Opiskelijat kokeilivat harjoituksen avulla, miten ne arvot, joita he olivat pitäneet tärkeinä, toteutuisivat kun yhdessä pyritään yhteiseen tavoitteeseen.

Harjoituksessa opiskelijat jaettiin kolmeen ryhmään. Jokaiselle ryhmälle oli annettu oma pesä ja omassa pesässä oli erilaista tavaraa teippien ja saksien lisäksi.

Opiskelijaryhmän yhteisenä tehtävänä oli rakentaa silta. Jokainen ryhmä rakensi siitä yhden osan. Me Jarin kanssa olimme sillan tilaajia. Ryhmillä oli aikaa työskennellä 30 min, josta viimeiset 5 min tuli käyttää siltarakenteiden yhdistämiseen. Lisäksi koko työryhmällä tuli olla meille markkinointipuhe siitä miksi tilaisimme sillan juuri heiltä. Työryhmällä oli varattu neuvotteluaikaa 10 min, jonka he saivat käyttää vaikka kuinka pienissä palasissa. Ryhmät valitsivat myös keskuudestaan neuvottelijan neuvotteluja varten. Ryhmät eivät nähneet toistensa työskentelyä vaan kaikki informaatio muiden työskentelystä oli sovittelijoiden takana.

Purkutilanteessa ryhmät kuvasivat omaa työskentelyään, johtamista, toimimista, keskusteluja, toistensa kuuntelemista ja miten oli vaikea luopua jo keksitystä ratkaisusta ja sovittaa omaa toisten ratkaisuihin, jotta yhteinen tavoite saavutettiin. Puhuimme myös siitä miten meitä tilaajia oli huomioitu ja vakuutuimmeko heidän perusteluistaan. Keskustelu kääntyi vähitellen omaan työhön ja harjoituksesta ja omasta työstä löytyi paljon yhtymäkohtia. Keskustelu vei kohti kuntoutusta ja purkutilanteen jälkeen siirryttiin kuntoutumisvalmiuden käsittelyyn aivan johdantomaisesti. Kuntoutumisvalmius oli seuraavan päivän aihe.

Seuraava päivä aloitettiin katsauksella edelliseen. Keskusteluun nousivat arvot. Opiskelijat nostivat esille kuntoutujan asiantuntijuuden kunnioittamisen, tasa-arvon ja rehellisyyden ja rehellisyyteen liittyen suorat kysymykset mitä haluat ja mitä tarvitset. Esille nousi käsite kuntoutujan lifestyle. Siitä pitäisi tietää, jotta voisi tukea häntä oman lifestylen säilyttämisessä niin pitkälle kun se on mahdollista.

Työparini Jari aloittikin keskustelun jälkeen luennon kuntoutumisvalmiudesta ja käsitteen määrittelystä. Aiheessa käsiteltiin paljon itsemääräämisoikeutta ja tavoitteellisuutta. Varsinkin kenen tavoitteista on kyse. Aiheen käsittelyä jatkettiin luennoinnilla.

Opiskelijat pohtivat myös pienryhmissä teemaa millaisilla keinoilla voisi auttaa asiakasta, joka ei enää uskalla mitään, ei käy missään. Eli miten motivaatio saataisiin syntymään. Motivaatio ei ole ominaisuus vaan suhde (tila) johonkin. Ryhmien pohdinnat koottiin yhteen ja niitä kommentoitiin yhdessä. Kommentit lisäsivät uusia asioita ja tarkensivat aiemmin sanottuja.

Lähijakso päätettiin yhteiseen keskusteluun. Jokainen vuorollaan toi tunnelmiaan esille ja asioita, jotka olivat saaneet ajattelemaan. Paljon oli tapahtunut ja joku sanoikin, että pää oikein kihisee. Sovimme lopuksi, että jatkamme kuntoutumisvalmiuden käsittelyä seuraavalla kerralla eli muutamme hieman seuraavan kerran sisältöjä. Opiskelijoilta tuli myös toiveita nuorten kuntoutuksen käsittelystä ja kaksoisdiagnoosiin perehtymisestä seuraavilla kerroilla.

Arviointi

Edellisestä kerrasta ei lopultakaan ollut kovin kauan mutta välissä olivat Joulun tohinat ja uusi vuosi sekä uuden vuoden mukanaan tuomat kiireet. Tuntui siltä, että piti ottaa ryhmän kanssa sellaisia asioita, jotka parhaassa tapauksessa lisäisivät vuorovaikutusta ja yhteishenkeä. Niitä tarvitaan kun lähdetään tekemään ryhmässä töitä. Aluksi tuntui, että meneekö aikaa turhaan kun pitäisi käsitellä asia asiaakin. Olin tyytyväinen, että päädyimme harjoitteiden ottamiseen alussa. Ryhmä lämpeni ja oli valmis myös arvioimaan omaa työskentelyään.

Yhteistyö Jarin kanssa oli hyvää. On helppo keskustella miten edetään seuraavaksi ,missä järjestyksessä asioita otetaan ja hänen luennoidessaan voin myös kommentoida asioita. Huumori kukoistaa.

Olin tyytyväinen päiviin. Asiatkin tuli käsiteltyä ainakin osittain.

Kuntoutus-työotteena ja lähestymistapana. Kuntoutujalähtöisyys, verkosto- ja perhetyön näkökulmat kuntoutumiseen 21.2. -22.2.2008

Lähijakso aloitettiin kuulumiskierroksella, jotta suurimmat mieltä askarruttavat asiat saatiin purettua ja opiskelijat sekä kouluttajat siirtyivät vähitellen koulutukseen. Tämän jälkeen palattiin edelliseen koulutuskertaan ja siinä käytettiin apuna köysiharjoitusta. Ryhmä sai köyden, jonka päät oli sidottu yhteen. Ryhmäläiset muodostivat piirin ja ottivat jokainen köydestä kahdella kädellä kiinni. Sen jälkeen ryhmäläiset pyörittivät köyttä kehässä ja pysäyttivät sen välillä, ja hän, jonka kohdalle sattui solmu alkoi muistella asioita.

Tehtävä purettiin keskustelemalla ja jokainen pystyi tuomaan asioita esille. Esille nousi ryhmän keksimä kuvaava lause siitä millainen kuntoutustyöntekijän pitäisi olla. ” Kuntoutustyöntekijän pitäisi muuttua ankeuttajasta oivalluttajaksi”, ”ihminen on kuntoutunut kun oivalluttaja vaikuttaa enemmän kuin ankeuttaja”.

Opiskelijoiden kanssa käytiin näiden lähipäivien suunnitelmaa läpi. Tavoitteena oli paneutua vuorovaikutukseen sekä jatkaa kuntoutumisvalmiuden käsittelyä lähinnä oman työn näkökulmasta. Tauotuksista ja muista käytännön asioista sovimme myös. Ensimmäisen harjoituksen tavoitteena oli saada ryhmä keskittymään ja seuraaman toinen toisiaan. Asetuimme piiriin ja ryhmän tehtävänä oli laskea numeroita mahdollisimman pitkälle. Numerot sanottiin yksi kerrallaan ja, jos kävin niin,, että kaksi ihmistä sanoi saman numeron yhtä aikaa niin laskeminen päättyi siihen. Kuka tahansa sai aloittaa ja järjestyksessä ei saanut mennä. Purku tapahtui keskustelemalla. Tehtävä oli kuulostanut yksikertaiselta, mutta kun ryhdyttiin toimeen, asia ei ollutkaan niin. Harjoitus oli vaatinut keskittymistä kuuntelemiseen ja lähes jokainen ihmetteli miksi aina tuli jossain vaiheessa kiire niin, että laskeminen meni aivan sekaisin.

Seuraavassa harjoituksessa lähestyttiin kehollista viestintään. Ryhmäläiset lähtivät kävelemään ja keskustelemaan ala- ja ylätasoa tyylillä. Kyse ei siis ole kielestä vaan kehon asennoista ja ryhdistä. Purkutilanteessa esille nousivatkin esimerkiksi asiakkaiden vastaanottotilanteet. Työntekijöiden tuolit ovat yleensä korkeammalla ja asiakas istuu matalalla. Moni pohtikin, että pienillä muutoksilla voisi saada paljon siinä aikaa , että asiakkaat tuntisivat olevansa tasa-arvoisia työntekijän suhteen.

Tämän jälkeen siirryimmekin istumaan piiriin ja harjoitukset muuttuivat haasteellisimmiksi. Tavoitteena edelleen kuunteleminen, keskittyminen, rytmi, kiireettömyys, muistaminen ja yhteistyö. Ryhmä istui samassa piirissä kanssani. Laitoin erilaisia esineitä kiertämään piiriin molemmilta puoliltani. Ojentaessani tavaraa vieruskaverille sanoin ääneen: tämä on lusikka ja ojensin samalla lusikan vastaanottajalle. Vastaanottajan tuli kysyä mikä tämä on ja palauttaa esine takaisin sen minulle. Otin palautuksen vastaan ja ojensin esineen uudelleen ja samalla toistin, että tämä on lusikka. Lusikan saaja jatkoi samalla tavalla vieruskaverilleen. Laitoin tasaiseen tahtiin uusia esineitä kiertämään piiriin. Jossain vaiheessa jollakin saattoi olla tarjolla kaksikin esinettä molemmilta puolilta yhtä aikaa. Tehtävä oli tehty kun kaikki esineet palasivat takaisin minulle.

Harjoitus herätti paljon pohdintaa. Moni sanoi sen kuvaavan omaa työtä. Asioita ja ihmisiä tulee joka suunnasta eikä oikein tiedä mihin tarttua vaan lamaan tuu paikalleen. Yhdessä pohdiskeltiin läsnä olemisen merkitystä, asioiden rajaamista ja kykyä katkaista tilanteita. Esille nousivat myös omat tunnereaktiot kun tavaraa alkaa tulla niin, ettei sitä pysty ottamaan vastaan eikä tiedä mihinkä suuntaa mikin oli menossa.

Seuraavana oli rytmiharjoitus. Opiskelijat muodostivat pieniä ryhmiä ja jokaisella ryhmänjäsenellä oli aakkosista käytössään 3-4 kirjainta, he olivat siis kirjoituskoneen näppäimistöjä. Jokaisen piti muistaa mitä kirjaimia omisti. Ryhmän tehtävänä oli ensin muodostaa yhdessä sanoja. Sana piti tuottaa taputtamalla. Sanojen jälkeen ryhdyttiin laatimaan lyhyitä lauseita. Sanan päättymisen piti ilmaista kahdella

taputuksella. Harjoitus vaati seuraamista ja keskittymistä sillä jokaisen piti tietää milloin hänen tuli taputtaa eli milloin hänen omistamansa kirjain oli sanassa.

Moni nosti esille rytmin. Kun ryhmäläiset saavuttivat saman rytmin, kirjoittaminen alkoi luontua ja oli helppo seurata muita ja pystyi myös muistuttamaan toista, jos tämä oli omat kirjaimensa unohtanut. Rauhallisuus oli valttia. Kyse ei ollut kilpailusta. Näistä harjoituksen pohdinnoista päädyttiin tarkastelemaan kuntoutustyöntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta ja eriytymisyyden merkitystä. Keskusteltiin myös kuntoutumisen vauhdista ja etenemisestä sekä miten eri organisaatiot omalla toiminnallaan saattavat rytmittää kuntoutustoimintaa, niin ettei se sovi kuntoutujan omaan rytmiin. Yleensä kuntoutuminen silloin nähdään suoraviivaisesti etenevänä prosessina.

Palautteen antamisella kuntoutumisen tukemisessa on suuri merkitys. Pienissä ryhmissä opiskelijat ensin keskustelivat annetuista aiheista, kertoivat siis mielipiteitä toisilleen. Aiheet liittyivät julkisuuden ihmisiin. Teemat oli poimittu lehtiotsikoista. Keskustelu oli rentoa. Sitten siirryttiin palautteen antamiseen. Ryhmät pysyivät samoina ja ryhmän jäsenet antoivat palautetta toisilleen. Tehtäväksi annossa korostettiin sitä, että palautteen tuli koskea tekemistä ei kohdistua ihmisen ominaisuuksiin.

Purkukeskustelussa tuli hyvin esille mielipiteen ja palautteen antamisen ero. Moni pohtikin sitä, että sanooko työssä lähinnä mielipiteitään vai oikeasti antaa palautetta. Palautteen antamisen vaikeus nousi myös esille. Palautteen aitoudesta ja uskottavuudesta keskusteltiin paljon.

Viimeisessä harjoitteessa ryhmäläisten pitää selvittää pulmatilanteesta keskustelemalla ja yhdessä toimimalla. Opiskelijat muodostivat kaksi ryhmää ja ryhmä sai köyden johon oli tehty yhtä monta solmua kuin oli ryhmän jäseniä. Ryhmäläisten piti ottaa köydestä kaksin käsin kiinni niin, että jokaisella oli solmukohta käsiensä välissä. Tehtävänä oli aukaista solmut niin, etteivät kenenkään kädet irtoa köydestä. Tehtävä oli suoritettu kun köydessä ei ollut yhtään solmua.

Purkutilanteessa keskustelu kävi vilkkaana. Tehtävä oli tuntunut täysin mahdottomalta ja jokainen oli miettinyt omaa solmuaan. Kaikki olivat ryhtyneet toimimaan ja keskustelu oli lainehtinut. Vähitellen oli ryhdytty suunnittelemaan ja kuuntelemaan toisten mielipiteitä. Ryhmäläiset olivat kokeilleet erilaisia ratkaisutapoja, neuvotelleet ja kannustaneet. Tehtävän ratkaissut ryhmä riemuitsi saavutuksesta. Toinen ryhmä päätti kokeilla harjoituksen ratkaisemista vielä vaikka ruokatunnilla. Ryhmäläiset arvioivat omaa toimintaansa ja kuvasivat tunnelmiaan. Mukavasti esille nousi myös ajatus siitä, että solmut oli erilailla tehty ja sen takia eivät auenneet. Vähitellen keskustelu siirtyi itse harjoituksen pohtimisesta omaan työhön ja kuntoutustilanteisiin. Solmut ja niiden aukaiseminen yhdessä kuvasivat monen mielestä sitä tilannetta, jossa kukaan ei oikein enää tiedä miten tukea tai miten auttaa ihmistä kuntoutumisen tukemisessa. Tieto siitä, että tehtävä on mahdollista ratkaista, on kuin metafora siihen että kuntoutuminen on mahdollista. Toivon ylläpitäminen on tärkeää. Keskustelun aikana nousi esille käsite kuntouttava vuorovaikutus. Tärkeää on kysyä vain silloin kun todella haluaa vastauksen.

Kuntoutumisvalmiuden käsittelyä jatkettiin ensin palauttamalla mieliin edellisen kerran asioita. Sen jälkeen aihetta pohdittiin porinaryhmissä. Ensimmäinen pohdinta

koski kysymystä mitä voidaan tehdä, jotta kuntoutumisvalmius kehittyisi. Ryhmien esille nostamat asiat kirjattiin ja niistä keskusteltiin sekä niitä vedettiin yhteen. Tämän jälkeen porinaryhmät miettivät kuntoutumisvalmiuden kehittymistä oman työn näkökulmasta. Mikä omassa työssä tukee ihmisten kuntoutumisvalmiuden syntymistä. Asiat koottiin yhteen ja niitä tarkennettiin yhteisen keskustelun avulla. Keskeiseksi asiaksi alkoi nousta tuki ja sen eri muodot. Kielen ja vuorovaikutuksen merkitys tuntui korostuvan.

Päivän lopussa kävimme tunnelmakierroksen. Jokaisella on mahdollisuus, ei pakko kertoa päivän tunnelmista.

Seuraava päivä aloitettiin kuntoutumisvalmiuden pohtimisella. Edellisen päivä harjoitukset ja porinaryhmät olivat herättäneet kysymyksiä ja pohdintoja. Tärkeäksi koettiin se miksi sanon tai miksi teen jotakin ja että kuntoutuksesta kiinnostuneen ihmisen täytyy olla kiinnostunut myös siitä miten puhutaan. Kiinnostusta täytyy olla myös etsiä tietoa käytännön ja kokemuksen kautta. Tuen merkitys kuntoutumisvalmiuden kehittämisessä nousi jälleen esille.

Ryhmä teki yhden vuorovaikutusharjoituksen. Harjoituksen tavoitteena oli saada kokemuksia ”passiivisesta ja aktiivisesta kuuntelemisesta”. Opiskelijat työskentelivät pareittain ja heille annettiin köysi. Toinen parista toimi ensin kuuntelijana passiivisesti, ilman kysymyksiä ja kommentteja ja toisella kerralla hän teki tarkentavia kysymyksiä ja oli lähempänä pariaan sekä osoitti muutenkin nonverbaalisesti kiinnostusta kuulemaansa tarinaan ja kertojaan. Tarinan kertoja sain kertoa jostain elämäntilanteesta tai tapahtumasta haluamia asioita. Hänen piti ensin miettiä tarinansa ja sen jälkeen muotoilla sen kulku köydellä lattiaan.

Parit saivat työskennellä rauhassa ja kun kaikki parit olivat saaneet tehtävän tehtyä, palasimme yhteen ja lähdimme purkamaan harjoitusta.

Jokainen vuorollaan kertoi siitä mitä heille oli tapahtunut harjoituksen aikana. Tunnelmia ja mietteitä. Useimmat kommentoivat selkeää eroa tarinan kertomisessa kun kuuntelijan tapa olla läsnä muuttui aktiivisemmaksi. Moni sanoi löytäneensä aivan uusia asioita tarinaansa toisella kerralla, kun oli tehty tarkentavia kysymyksiä. Tunnetasolla oli koettu hyväksytyksi tulemisen tunteita. Keskustelu siirtyikin taas siihen omaan arkityöhön ja omaan toimintaan. Samalla esille nousi kysymys rajasta, siitä kuinka kauan ja kuinka monen ihmisen kohdalla päivän aikana jaksaa pitää yllä aktiivista kuuntelemista. Mikä on realistista?

Päivän loppuun kävimme taas yhteisen yhteenvedon. Todettiin, että harjoitusten avulla oli käyty vuorovaikutuksen perusasiat kokemuksellisesti läpi. Vuorovaikutuksen merkitys kuntoutustoiminnassa konkretisoitui ja moni pohtikin sitä minkä verran vuorovaikutus asioita opiskelussa käydään läpi ja harjoitellaan. Niille tulisi antaa suurempi merkitys. Kuntoutumisvalmius oli haasteellinen asia ja useampi oli sitä mieltä, että työn tulisikin kohdistua siihen. Onhan se kuntoutumisen lähtökohta, tilanne, jossa ihmisellä on kykyä asettaa omaa elämää koskevia tavoitteita.

Arviointi

Pohdin, että oliko ensimmäisenä päivänä liikaa harjoituksia. Toisaalta harjoitusten välillä keskustelimme ja niiden tekemisessä ei ollut kiirettä. Minusta jännite säilyi loppuun saakka. Mutta silti. Kuntoutumisvalmius on haasteellinen teema.

**Kuntoutus palvelujärjestelmän. Miten kuntoutuminen ja kuntoutusajattelu näkyvät / voisivat näkyä kuntoutuksen eri palveluissa
17.3.- 18.3.2008**

Koulutuspäivät aloitettiin jälleen kuulumisilla ja vähitellen siirryttiin edellisen kerran tapahtumiin. Mieleen palauttaminen tehtiin kävelynä. Eli opiskelijat lähtivät kävelemään ja muodostivat pikku keskusteluryhmiä. Jokainen sai liikkua ryhmästä toiseen omaan tahtiinsa. Pääasia oli se, että jäi sellaisen porukkaan, jonka jutut kiinnostivat ja siinä oli helppo olla. Sen jälkeen, kun oli saanut ryhmästä tarvitsemansa, siirtyi toiseen porukkaan.

Keskustelut pysyivät melkoisen tarkkaan edellisen kerran asioissa ja monille palautuikin monta asiaa mieleen. Kävelyn päätyttyä kävimme keskustelua harjoituksesta ja sitten asioista joita ryhmäläiset halusivat ottaa esille. Esille nousivat mm seuraavat teemat: :muutosprosessin työläys ja vaikeus, voimavarojen etsiminen, tuki ja palaute, miten tehdä tavoitteenasetteluja, aivoja on jumpattava (liittyi harjoitukseen, jossa esineet kiersivät), läsnä olemisen kokemus (köysiharjoitus), välittäminen ,miten olla läsnä ja samalla väistyä, miten tieto ja oivallus syntyy.

Opetussuunnitelmassa oli edelliselle kerralle ajateltu perheteemaa. Kuntoutumisvalmiuden käsittelylle tarvittiin lisää aikaa, joten perheteema siirtyi tähän kertaan. Perheteema sopii kuitenkin palvelujärjestelmän yhteyteen sillä perhe pitäisi huomioida myös mielenterveyskuntoutuksessa.

Teeman käsittely aloitettiin harjoituksella. Lähdettiin tarkastelemaan perhettä oman perheen näkökulmasta. Jokainen sai kolme vihreää ja kolme oranssia lappua. Oranssiin lappuun kirjoitettiin asia, josta perhe saa voimia, yksi asia lappuunsa. Vihreät laput taas kertovat siitä miten perhe sitten kukoistaa eli mistä voi tunnistaa, että perhe on voimissaan. Laput laitettiin sitten suureen piirrettyyn puuhun. Jokainen sai kertoa omista lapuistaan sen mitä halusi. Esille tuli perheiden erilaisuus ja erilaiset tavat saada voimaa. Puusta tuli hyvin kaunis ja valoisa. Keskustelua tuli perheiden tarinoista, joustavuudesta ja miten perheet yleensä pysyvät kasassa. Perheenjäsenen sairastuminen on suuri haaste koko perheelle. Työpari jatkoi teeman käsittelyä valottamalla perhetyötä sekä kertomalla uusista perhetyön menetelmistä. Koulutuksessa mukana olevilla vertaisneuvojilla oli paljon kokemuksia oman perheen mukaan ottamisesta hoitoon tai jättämisestä kokonaan hoidon ulkopuolelle. Päivän loppuosa oli luentopainotteinen.

Seuraavana päivänä tarkasteltiin kuntoutusta palvelujärjestelmän kautta. Ensin työparini kävi läpi kuntoutuksen palvelujärjestelmän. Eli määriteltiin hoidon ja kuntoutuksen rajapintaa sekä tutustuttiin kuntoutuksen eri muotoihin. Todettiin, että kuntoutuksen on muututtava, koska toimintaympäristö ja asiakkaatkin muuttuvat, perinteiset toimintatavat eivät enää riitä. Vuosikymmen sitten harvoin puhuttiin mielenterveyskuntoutujan kohdalla opiskelusta tai työhön paluusta. Nyt ne ovat arkipäivää. Esille nostettiin työministeriön selvitys vajaakuntoisten työllistymisestä tulevaisuudessa.

Aiemmillä kerroilla kuntoutuksen tavoitteeksi oli asetettu kuntoutujien osallisuuden tukeminen. Nyt ryhmät joutuivat tarkastelemaan osallisuutta asumisen, työn, opiskelun ja vapaa-ajan / sosiaalisten kanssakäymisen ympäristöjen näkökulmasta. Ensin oli pohdittava mitä osallisuus tarkoittaa, millaisia esteitä sen toteutumiselle on ja mitkä asiat taas tukevat sen toteutumista. Ryhmät muodostettiin niin, että asumisvalmennusta työkseen tekevät pohtivat asumisen näkökulmasta osallisuutta jne. Näin jokainen oikeastaan joutui paneutumaan myös oman työyksikkönsä toimintaan. Jokaisessa ryhmässä oli myös yksi vertaisneuvojista. Ryhmät keräsivät asiat fläpeille ja ne käytiin yhdessä läpi. Osallisuuden pohtiminen oli ollut hankalaa, mitä se kunkin kohdalla mahtaa tarkoittaa ja miten työkäytännöt lopultakaan tukevat osallisuuden kokemusta. Entäs, jos joku haluaa irrottautua tästä yhteiskunnasta, onko siihen oikeus? Toisaalta esille nousivat monet lainsäädännölliset esteet ja asenteet, jotka vaikeuttivat sellaisten kuntoutujien elämää, jotka halusivat palata työhön tai opiskeluun.

Tehtävän purun jälkeen lähdimme purkamaan koulutuspäiviä ja kävimme kierroksen kokemuksista ja tunnelmista.

Arviointi

Totesin alussa, että perheteema sopisi yhteen kuntoutuksen palvelujärjestelmän kanssa. Nyt olen hieman eri mieltä. Perheteema olisi pitänyt saada nivottua paremmin tähän kokonaisuuteen. Nyt muodostui oikeastaan kaksi hyvin erilaista päivää. Toinen päivä painottui ehkä liikaa yksilön kuntoutumisen pohtimiseen. Ehkä yhdeksi teemaksi olisi pitänyt ottaa osallisuus omassa perheessä ja perheen osallisuus kaiken kaikkiaan. Näin teemat olisi saatu nivottua yhteen. Kohtalainen kokonaisuus.

Vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus 14.4.-15.4. 2008

Lähijakso aloitettiin samalla tavoin kuin aiemmillä kerroilla eli kuulumisilla ja edelliseen lähijaksoon palaamisella. Ensin tarinoitiin pareittain ja sitten yhdessä. Yksi opiskelijoista totesikin, että nykyään on jo valmistautunut edellisenä iltana koulutukseen selailemalla muistiinpanoja ja muistelemalla asioita.

Edellisen kerran asioista olivat jääneet mieleen osallisuus ja mitä kuntoutuminen kaiken kaikkiaan onkaan. Onko se toimintakyvyn muuttumista, roolien muuttumista, kroonistumisen vastakohta, oireiden vähenemistä, matkalla olemista, heräämistä, arjessa elämistä. Tässä oli muutamia poimintoja käydystä keskustelusta.

Tämän jälkeen työparini kävi päivän teemaa läpi keskustellen ja alustaen. Aihetta lähdettiin käsittelemään asiantuntijuus- käsitteen sekä tiedon käsitteen kautta. Sen jälkeen valotettiin vertaisuuden käsitettä. Eli paljon määrittelyä ja tietoa siitä millaisissa paikoissa kokemusasiantuntijuutta ja vertaistoimintaa on hyödynnetty.

Päivä ei tällä kertaa sisältänyt lainkaan harjoituksia ei ryhmätyötä. Opiskelijoiden mielestä päivä oli ollut rankka vaikka keskusteluja olikin käyty. He totesivat, että on ollut suuri puute kun yhdessä tekemiset olivat poissa.

Seuraavana päivänä teemaa jatkettiin ja paneuduttiin vertaistuen eri muotoihin sekä käsiteltiin ns trio- ajattelu. Trio-ajattelu on kolmen asiantuntijuuden läsnäolo yhtä aikaa kuntoutustilanteissa. Kuntoutujan oma asiantuntijuus omasta elämästä, vertaisen asiantuntijuus kuntoutumisesta sekä ammattilaisen asiantuntijuus teoreettisesta tiedosta.

Luentojen jälkeen opiskelijat ryhtyivät tekemään ryhmätyötä, jossa piti pohtia miten ja mitä vertainen ja ammattilainen voivat tuoda kuntoutumisen tuoksi kuvitteelliselle kuntoutujalla nimeltään Veikko. Veikosta annettiin muutamia taustatietoja. Ryhmän kokoamat asiat koottiin sitten fläpeille yhteistä tarkastelua varten. Ryhmät tuottivat hyvin mielenkiintoisia asioita ja ryhmässä oli paljon pohdittu vertaistyöntekijän ja ammattilaisen mahdollisuuksia työskennellä työparina. Molemmilla kun ryhmien tuottaman tiedon perusteella näytti olevan selkeästi omat roolit kuntoutumisen tukemisessa. Ryhmät olivat pohtineet myös ajankohtia eli missä vaiheessa ammattilaisen rooli korostuu ja missä vaiheessa taas vertaisneuvojalla ja hänen kokemuseräisellä tiedollaan on paikkansa.

Ryhmätyöt purettiin yhdessä keskustelemalla. Ryhmäläiset kuvasivat keskusteluteemoja ja millä tavoin he olivat päätyneet esittämiinsä asioihin. Esille tulikin paljon sellaista mitä esimerkiksi alustuksia ei käsitelty laisinkaan.

Päivän lopuksi opiskelijoilta tiedusteltiin kehittämistehtävän tilannetta ja opiskelijat saivat vielä muutamia ohjeita niiden laatimiseen. Työparini kävi joidenkin kanssa tehtäviä läpi myös koulutuksen päätyttyä.

Lähijakso päätettiin niin kuin muillakin kerroilla yhteiseen keskusteluun siitä mitä oli saanut näiltä päiviltä. Saimme palautetta siitä, että ensimmäinen päivä oli ollut raskas, koska siitä puuttuivat yhteiset tehtävät. Asiaa oli pidetty tärkeänä mutta jotakin olisi kaivattu.

Arviointi

Tämä aihepiiri tuotti kyllä päänvaivaa toiminnallisten harjoitusten näkökulmasta. Ryhmä tuntui toimivan joten sen toiminnan tukemiseen en ollut miettinyt harjoituksia. Ajattelin, että ryhmä on vuorovaikutustaitojensa osalta ihan hyvällä mallilla. Toisaalta teemana oli vertaisuus, vertaiskokemus, kokemuksellinen tieto. Olisiko kannattanut tehdä koko ryhmälle todella haasteellinen harjoitus, jossa olisi ollut toiminnallisuutta ja ongelmanratkaisua sekä tunteita herättäviä asioita? Purkutilanteessa olisi voinut johdattaa keskustelua vertaiskokemukseen. En tiedä, hieman harmittaa tuo löpöryys. Olenko väsähtämässä tähän työskentelyyn? Täytyy petrata seuraavalla kerralla.

Ammatilliset kehittämishaasteet. Kuntoutustyön ammattitaitovaatimukset tulevaisuudessa ja kuntoutujien kokemusten hyödyntäminen kehittämistyössä. 5.-6.5 2008

Koulutuspäivät aloitettiin edelliseen koulutuskertaan palaamalla. Ensin pienissä ryhmässä vapaana keskusteluna ja sen jälkeen yhdessä. Ennen tätä tehtävää oli käyty kuulumiskierros ja vähän kuulosteltu millä odotuksilla ihmiset ovat tulleet ja millaisista tilanteista. Kiire väistyi ja pääsimme siirtymään koulutukseen.

Ryhmä toi keskusteluun edelliseltä kerralta mm kysymyksen voiko kuntoutumisesta tulla riippuvaiseksi. Onko se olotila, jossa on turvallista olla? Tietäminen ja tietämisestä luopuminen koetaan haastavaksi. On helpompi tietää, jopa toisten puolesta. Omilla asenteilla ja persoonalla oli opiskelijoiden mielestä merkitystä sille miten ottaa tiedon käyttöön ja soveltaa sitä. Moni opiskelee ja hankkii erilaisia työkaluja työhönsä mutta toimintatavat eivät siitä huolimatta muutu. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä pohdittiin myös. Miten sitä voisi omassa työssä hyödyntää ja lisätä. Onko siihen mahdollisuuksia?

Purkukierroksen jälkeen siirryttiin käsittelemään kuntoutustyön laatuvaatimuksia. Jari Koskisuus luennoi kuntoutumiseen orientoituvan palvelujärjestelmän laatusuosituksista. Alustus perustui William A. Anthonyn ajatuksiin. Tämän jälkeen opiskelijat saivat tehtäväkseen selvittää mistä voi tunnistaa kuntoutujalähtöisen palvelujärjestelmän. (Kuntoutuminen on työn lähtökohta). Korostimme sitä, että jokaisella on tietoa jota kannattaa taas jakaa muiden kanssa. Niitä asioita, joista ryhmä on yhtä mieltä, kirjataan ylös. Purku tehtiin yleisenä keskusteluna. Ryhmä toi esille seuraavia asioita: kuntoutuja itse mukana kuntoutussuunnitelmaa laadittaessa, suunnitelmassa on kuntoutujan omia tavoitteita, kunnioittava työskentelytapa, palvelujen saatavuus, jatkuvuus, oikea-aikaisuus, tiedon jakamisen periaate, seuranta, tutkiva työote, verkostoituva työtapa, toimintaa on arvioitu ja toiminta perustuu esimerkiksi tutkittuun tietoon ja näyttöön, toiminnasta on yksilölle hyötyä ja samalla yhteiskunnallista merkitystä.

Näistä keskusteluista siirryttiin ammattitaitovaatimuksiin ja ammatillisiin kehittämishaasteisiin. Tämä osio vedettiin yhdessä keskustelevalle luennoinnilla. Eli heitettiin ajatuksia ja opiskelijat ottivat niihin kantaa. Päivä lopeteltiin taas yhteiseen kierrokseen päivän tapahtumista.

Kouluttajaparini joutui lähtemään muihin tehtäviin edellisenä iltana, joten työskentelin opiskelijoiden kanssa yksin. Kävimme taas ensin läpi edellistä päivää. Asioita, jotka olivat jääneet askarruttamaan. Keskustelu virisi nopeasti ja painopiste alkoi olla yhteistyön tekemisessä. Sen haasteissa ja merkityksessä sekä tekemisen taidossa. Muutin hieman suunnitelmaani ja otin yhteistyöharjoituksen. Opiskelijat muodostivat 4-5 hengen ryhmiä haluamallaan tavalla. Jaoin jokaisen ryhmän jokaiselle jäsenelle palapelin. Palapeleissä oli saman verran paloja mutta palat olivat sekaisin. Ainoastaan yksi palapeli oli koottavissa ilman palojen vaihtoa. Siinä oli osia kaikkien muiden palapeleistä. Tehtävä tehtiin hiljaisuudessa. Toiselta ei saanut ottaa palaa jonka näki kuuluvan itselleen, palaa ei saanut pyytää mutta palan sai antaa toiselle. Tehtävä oli suoritettu sitten kun kaikkien ryhmäläisten palapelit olivat koossa.

Purkukeskusteluissa esille nousi antamisen vaikeus varsinkin silloin kun itsellä alkoi olla koko palapeli kasassa ja vaikka huomasi, että oma pala sopisi toisen palapeliin, siitä ei voinut luopua. Moni tunnisti myös itsessä nousevan ärtymyksen kun toinen kielloista huolimatta yritti ottaa paloja. Toisen tontille astuminen oli helppoa mutta se, että toinen tuli omalle tontille aiheutti suunnatonta ärtymystä. Moni sanoikin ihmettelevänsä omaa reaktiotaan vaikka kyse oli harjoituksesta. Tehtävä alkoi luonnistua siinä vaiheessa kun ryhmä huomasi, että antamalla paloja toinen toisilleen kokonaisuus saadaan kasaan. Harjoitusta pidettiin haasteellisena ja paljon ajatuksia synnyttävänä. Yhteistyö on haasteellista ja työ pitää aloittaa itsestä ja omien yhteistyötapojen tutkimisesta.

Iltapäivällä palattiin ensimmäisellä opintokerralla olleeseen kirjoitustehtävään. Opiskelijat olivat kirjoittaneet silloin tarinan omasta työurasta, kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Nyt opiskelijat alkoivat kirjoittaa uudelleen tarinaansa, työura jätettiin pois ja sen tilalla oli opiskelujakso ja sen merkitys. Lisäksi palattiin siihen mitä he nyt ajattelevat mielenterveyskuntoutuksen ja kuntoutumisen olevan. Aikaisempaan tekstiin ei saanut palata, se tehtiin vasta kirjoittamisen jälkeen. Tehtävän tavoitteena oli saada opiskelijat pohtimaan sitä onko ajattelussa, asenteissa, tiedoissa ja taidoissa tapahtunut muutoksia. Kyse ei ollut tentistä vaan itsearviointista. Tehtävä purettiin pienryhmissä kertomalla oma tarina toisille. Ryhmä keskusteli tarinasta ja antoi palautetta. Ryhmäkeskustelujen jälkeen palattiin yhteen ja jokainen sai tuoda ajatuksiaan muiden kuultavaksi. Opiskelijat totesivat, että muutosta on tapahtunut paljon ja eräs opiskelija sanoikin viettäneensä hilpeän hetken lukiessaan ensimmäisen tarinan uudelleen. Hän kuvasi olleensa silloin tosi kriittinen ja tietäväinen mitä oikeanlainen kuntoutus on. Nyt näkökulma on laajentunut melkoisesti. Yhteisen keskustelun jälkeen siirryimme tarkastelemaan tämän opintojakson tapahtumia. Opiskelijat kertoivat mitä he vievät mukanaan työpaikkoihinsa ja missä tunnelmissa he ovat pois lähtiessään.

Arviointia

Tämä lähijakso oli viimeinen ennen kesälomaa. Kesäloman jälkeen ryhmäläiset tapaavat toisensa vasta syyskuussa jolloin on opintokäynti Tampereelle. Jotenkin tuntui aikaiselta kirjoituttua opiskelijoilla tarinaa kun koulutusta on vielä jäljellä mutta samaan aikaan se tuntui kuitenkin oikealta. Tavallaan olemme lopettamassa näin intensiivistä opiskelua, liukumassa opiskelun päättämiseen. Koulutuspäivien aiheet liittyivät yhä selkeämmin työhön ja opiskelijoiden työpaikkoihin. Harjoitusten tehtävänä ei ollut enää ryhmätoiminnan edistäminen vaan selkeästi tavoitteena oli nostaa esille asioita pohdittavaksi. Työparin puuttuminen tuntui sillä keskustelukumppania ei ollut.

Opintokäynti Tampereella kuntoutusta tarjoavissa yksiköissä 1-2.9.2008

Tutustumiskohteet olivat hyvin erilaisia. Edustettuna oli asumispalvelua ja ryhmätoimintaa tarjoava palvelukeskus, työtoimintaa tarjoava paikka ja selkeästi vertaistoimintaan pohjautuvaa ryhmätoimintaa. Opiskelijat jäivät käynneillä kaipaamaan kuntoutujien näkemyksiä kyseisistä palveluista. Esittelyt olivat hyviä mutta emme päässeet tutustumaan konkreettisesti toimintaan. Eli millaista työtoimintaa on, millaisia asuntoja ja siihen liittyvää palvelua on tarjolla.

Arviointi

Näytti silti, että opintokäynti antoi pohtimisen paikkoja mutta jäi jotenkin irralliseksi. Opintokäynnin merkitystä ja toteuttamistapaa on syytä miettiä. Eli mikä sen tehtävä on. Toisaalta ryhmä sai viettää aikaa yhdessä ja palata kesälomaa edeltäviin aikoihin. Ryhmä alkoi muistella tapahtuneita asioita. Ryhmäläisillä oli hyvä olla yhdessä ja samalla jokaisella oli tilaa irrottautua ryhmästä. Ryhmä alkoi siis vähitellen ”hajota”.

Olin oikeastaan tyytyväinen ja samalla haikea. Työparin kanssa kävimme myös ”muistelukeskusteluja” vaikka tiesimme, että meillä on yksi yhteinen päivä vielä jäljellä.

Yhteinen näkemys kuntoutukseen, löytyykö sitä?

9.10.2008

Aluksi palasimme syyskuun opintokäyntiin. Opintokäynti herätti paljon keskustelua. Opiskelijat pohtivat paikkojen kuntoutusajattelua miten se niissä näkyi ja millaista se oli.

Viimeisen lähijakson aikana käsiteltiin opiskelijoiden omaan työhön liittyvät kehittämistehtävät. Jokainen toi esille omasta kehittämistehtävästään asioita, joita halusi jakaa koko opiskelijaryhmän kanssa. Opiskelijat arvioivat omaa työtään ja työskentelyä sen parissa. Töitten merkitystä oman työyhteisön näkökulmasta myös arvioitiin. Keskustelua kävimme myös siitä millä tavoin työnantaja on ollut kiinnostunut kehittämistehtävästä ja miten sitä oli työyhteisössä kommentoitu tai siihen otettu kantaa. Jari Koskisuu oli käynyt kaikki kehittämistehtävät läpi ja niistä oli puhuttu yhdessä. Hänen oli tehtävä niistä numeraalinen arviointi, sitä odotti oppisopimuskeskus. Tehtävä oli siinä mielessä ristiriidassa tähän astiseen toimintaan, jossa olimme korostaneet tiedon prosessointia, keskustelua, uuden rakentamista jne. Tärkeintä ei ole ollut tulos vaan prosessi.

Aivan lopuksi opiskelijat menivät vielä kerran ryhmiin ja he kävivät opetussuunnitelman läpi. He palasivat siis opetussuunnitelman kautta opiskelun alkuun, muistelivat lähijaksoja ja niiden toteutumista. Opetussuunnitelmaan haluttiin muutamia muutoksia kuten 2D ihmisten kuntoutustoiminnan käsittelyä sekä opintokäynnin uudelleen organisointia. Ehdotuksena tuli, että kannattaisi tehdä opintomatkat osallistujien työpisteisiin. Se avartaisi ja sen jälkeen olisi entistä helpompaa ottaa toisiin yhteyttä. Opetustapaan oltiin tyytyväisiä ja varsinkin siihen, että sai vaihtaa ajatuksia toisten kanssa, etsiä vastauksia yhdessä ja oppia sanomaan mielipiteensä ilman, että toiset loukkaantuisivat.

Koulutus päättyi kakkukahveihin ilman suurempia tunnekuohuja.

Oma arvio koulutuksesta

Kuntouttava työote mielenterveystyössä – jaettu asiantuntijuus koulutus oli jatkoa ja samalla koulutuksen kehittämistä aiemmin toteutetulle mielenterveystyökoulutukselle. Olin valmistelemassa tälle koulutukselle opetussuunnitelmaa kevään 2007 aikana. Nyt kun peilaa koulutuksen toteutumista tavoitteisiin, oppimismenetelmiin ja arviointiin voi todeta ettei kaikki se mitä suunniteltiin toteutunut ja toisaalta uusia kehittäviä asioita tuli esille.

Asiasisältö käytiin suunnitellusti läpi. Se laajeni ryhmätöiden myötä kun ryhmätöiden ja toiminnallisten harjoitusten esille tuomia asioita poimittiin käsiteltäväksi. Ryhmän toivomat kaksi teemaa nuoret ja 2D ihmisten hoito ja kuntoutus jäivät vähälle huomiolle. Siinä mielessä emme kunnioittaneet yhteistoiminnallisen opetuksen periaatetta. Vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus jäi taas toiminnallisuuden osalta puutteelliseksi ja tämä jakso koettiin raskaana ja yksitoikkoisena. Ollisimme voineet myös hyödyntää vertaisneuvoja tässä jaksossa enemmän. Omakohtaista

tarinaa toivottiin kuultavaksi. Olisiko silloin vertaisneuvojat asetettu jotenkin toiseen rooliin kun muut? Toisaalta hyödynsimme muuten kaikkien kokemustietoa opintojen aikana. Ammatillisissa kehittämishaasteissa olisimme toisaalta voineet hyödyntää opettajia enemmän. Yhteinen näkemys kuntoutukseen jäi hieman haparoivaksi. Sehän toteutettiin kehittämistehtävien purkuna ja koulutuksen yhteenvedolla. Ihan alkuperäinen suunnitelma oli, että opiskelijat hahmottaisivat kuntoutuskoulutuksen sisältöjä ja koulutustapaa mutta oppisopimuskeskus ei sitä hyväksynyt vaan odotti, että kaikki tekevät oman tai yhteisen kehittämishankkeen.

Yhteistoiminnallisessa oppimisessä korostetaan vuorovaikutusta ja ryhmän identiteetin kehittymistä, luottamusta ja positiivista riippuvuutta. Mielestäni onnistuimme siinä. Työparini on taitava luennoija. Häntä on helppo kuunnella ja asioihin löytyy aina käytännön esimerkkejä. Toiminnalliset harjoitukset taas tukivat asiasisältöjen syventämistä sekä asiantuntijuuksien esille tulemistä ryhmässä. Ryhmän jäsenet arvostivat toisiaan ja heidän oli mahdollista olla myös eri mieltä asioista. Korostimmekin, että meidän esille tuomat asiat ovat myös yksi ja vain yksi näkökulma kuntoutukseen. Sitäkin kannattaa kriittisesti arvioida. Sitä myös tehtiin.

Parityöskentely oli tarpeen. Toinen keskittyi asiasisältöihin ja toinen ryhmän toiminnan seuraamiseen. Näin saatiin ryhmä toimimaan mahdollisimman tehokkaasti ja pystyimme muuttamaan myös asiasisältöjä sen mukaan kun ryhmä eteni. Pystyimme keskustelemaan yhdessä etenemisestä ja seuraavista siirroista. Keskustelimme toiminnallisten harjoitusten tavoitteista ja nivomisesta asiasisältöihin. Täytyy myöntää, että harjoitukset tuottivat myös sellaista mitä emme odottaneet, joten niissäkin tilanteissa oli hyvä, että meistä oli kaksi.

Tarinoiden kirjoittaminen jäi kahteen. Olin ajatellut, että niitä voisi olla useampi mutta koulutuksen väliin sijoittunut kesäloma ja opintomatka verottivat aikaa ja jouduimme hieman tiivistämään toimintaa kevään lopussa. Toisaalta koko koulutus omalla tavallaan muodosti tarinan. Kävimme jokaisen lähijakson alussa edellisen kerran asioita läpi niin, että sitä ensin muisteltiin ja sitten yhdessä muistiin tulleista asioista keskusteltiin. Mielestäni siitä muodostuu kerrottu tarina. Pääsimme aina juonesta kiinni. Näihin muistelutarinoiniin liittyivät sitten työpaikoilla kokeillut asiat ja niiden merkitykset.

Ryhmätyöt tehtiin usein saman kaavan mukaan. Siinä olisi kehittämisen paikkaa. Toisaalta ne toimivat. Kannattaako siis pelkän vaihtelun vuoksi ryhmätöiden tekemistä miettiä uusiksi? Porinaryhmät ja isommat työryhmätkin toimivat. Yhteistoiminnallisessa oppimisessä korostetaan jokaisen opiskelijan osallistumista ja sen vuoksi myös toimintatapoja tulisi miettiä. Perinteisessä ryhmätyössä löytyy vapaamatkustajia. Tässä koulutusryhmässä oli vastuullisia ihmisiä ja asiasta innostuneita. Tuloksia syntyi. Silti kehittämisen paikkaa on.

Verkkotyöskentelystä keskusteltiin opiskelijoiden kanssa ja se ei saanut kannatusta. Opiskelijat halusivat tehdä töitä lähipäivien aikana intensiivisesti ja käydä työpaikalla keskusteluja työkavereiden kanssa. Moni totesi, ettei välttämättä jää aikaa pohdiskella asioita vielä verkossa. ”Voihan sitä jonkin tehtävän siellä tehdä mutta sekin tulee tehtyä viimetippaan ja usein muodon vuoksi”. Luovuimme verkkotyöskentelystä. Ainoastaan kehittämistehtävän osalta Jari kävi keskustelua sähköpostin välityksellä. Toisaalta verkossakin tapahtuva työskentely voi olla yhteisöllistä.

Koulutuksen arviointia tehtiin yhdessä ja erikseen. Ensinnäkin opiskelijat arvioivat omaa kehittymistään kirjoittamiensa tarinoiden kautta. Ensimmäinen tarinahan kirjoitettiin heti koulutuksen alussa ja toinen koulutuksen loppuvaiheessa. Niissä piti pohtia omaa käsitystä kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Tarinathan luettiin pienryhmissä ja yhteisesti jokainen toi haluamiaan asioita esille omasta tarinastaan. Koulutuksen osalta ryhmät kävivät läpi opetussuunnitelman toteutumisen ja tekivät siihen parannusehdotuksia. Arviointi kohdistui myös työskentelytapoihin. Lisäksi opiskelijoiden arviointia tapahtui vielä työpaikoilla arviointikeskusteluissa. Niiden sisällöistä ei meillä kouluttajilla ollut mitään tietoa. Arvioinnit menivät suoraan oppisopimuskeskukselle. Opiskelija ja työpaikkaohjaaja yhdessä laativat arviointiraportin. Kehittämistehtävät piti arvioida numeraalisesti. Se tapa soti koulutuksen toteuttamistapaan nähden, jossa korostui itsearviointi ja yhdessä arvioiminen. Koulutuksen järjestäjän taholta tuli tämä odotus.

Liite 3. Koulutuksessa käytettyä ja opiskelijoille suositeltua kirjallisuutta oheismateriaaliksi.

Anthony, William 2000: A recovery orientated service system: setting some system level standards. *Psychiatric Rehabilitation Journal* 24/2

Anthony, William, Cohen Mikal, Farkas, Marianne & Cheryl Gagne 2002: *Psychiatric Rehabilitation*, 2nd .. Edition. Center for Psychiatric Rehabilitation, Sargent College of Health and Rehabilitation services, Boston University, Boston

Berg, Leif (toimittaja), Johansson Monica (toimittaja) 2003: *Psykoedukaation työkirja*. Profami oy. Helsinki.

Hietala-Paalamäki Outi, Narumo Reija, Yrttiäho Kaiju (toim.) 2007: *Kuntoutuja, ammattilainen vertainen: mielenterveyskuntoutuksen kolme asiantuntijaa. TRIO-projektin arviointi- ja loppuraportti*. Mielenterveyden keskusliitto 2007.

Koskisuuri Jari 2003: *Oman elämänsä puolesta*. Mielenterveyskuntoutujan työkirja. Edita Prima Oy. Helsinki

Koskisuuri Jari 2004: *Eri teitä perille. Mitä mielenterveyskuntoutus on?* Edita Prima oy. Helsinki.

Koskisuuri Jari, Yrttiäho Kaiju 2005: *Keinoja omaan kuntoutumiseen. Ohjaajan työkirja*. Mielenterveyden keskusliitto. Helsinki.

Koskisuuri Jari, Yrttiäho Kaiju 2005: *Keinoja omaan kuntoutumiseen. Kuntoutujan työkirja*. Mielenterveyden keskusliitto. Helsinki.

Lehto Markku 2005: *Keinoja omaan kuntoutumiseen. Vertaisohjaajan työkirja*. Mielenterveyden keskusliitto. Helsinki.

Mattila Eija 2002: *Miten ohjata mielen kuntoutujaa? Yksityisen mielenterveystyön hoito- tai palvelukoti kehittyvänä pienyhteisönä*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteiden laitos.

Narumo Reija 2006: *Voiko kuntoutumista ohjata? Ohjaava työote mielenterveystyössä*. Mielenterveyden keskusliitto. Helsinki.

Peltomaa Marjo 2005: *Kuntoutumisvalmius tarpeenmukaisen mielenterveyskuntoutuksen suunnittelun perustana*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 49. Lapin yliopisto.

Rissanen Päivi 2007: *Skitsofreniasta kuntoutuminen*. Mielenterveyden keskusliitto. Helsinki.

Salmi Vesa 2006: Asumalla kuntoon. Kuntoutuskäsitteen ulottuvuuksia asumispalveluissa. Aspa julkaisuja 2. Asumispalvelusäätiö ASPA. Helsinki

Salo Markku, Kallinen Mari 2007: Yhteisasumisesta yhteiskuntaan? Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluiden tila ja tulevaisuus. Kehitys Oy. Pori

Valkonen Jukka 2007: Psykoterapia, masennus ja sisäinen tarina. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 77/2007. Helsinki

Veijalainen Satu, Vuorela Mika 2004: Opintie työelämään – näkökulmia mielenterveyskuntoutujien ammatilliseen kuntoutukseen. Printway Oy. Vantaa.

Vuorela Mika 2008: Työtä haluaville uusia mahdollisuuksia työhön. Selvitysraportti. Työ ja elinkeinoministeriö.